

LUCEAFĂRUL

Serie nouă

Octombrie 1943

Anul III

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE:

VICTOR PAPILIAN, D. D. ROȘCA, OLIMPIU BOITOȘ, MIHAI BENIUC ȘI GRIGORE POPA

Colaboratorii revistei: Ion Agârbiceanu, Nicolae Albu, Mircea Alexiu, Simion Anderco, Nicolae Balcă, A. P. Bănuț, Zevedei Barbu, V. Beneș, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Petre Bucșa, Alexandru Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Ilie Dăianu, Dimitrie Danciu, Romeo Dăscălescu, Al. Dima, Petru Drăghici, Ioan Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Vasile Gionea, Victor Iancu, Zorica Lațcu, Șt. Manciulea, Grigorie T. Marcu, Aurel Marin, C. Munteanu, Iosif Moruțan, Eugenia Mureșanu, Teodor Murășanu, M. Nanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Olteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, Ioan Râmbu, Marcel Romanescu, M. G. Samarineanu, Constantin Sassu, Ion Șugariu, Virgil Șotropa, I. V. Spiridon, Mihail Spiridonică, D. Stăniloae, R. Șorban, Octav Șuluțiu, Gabriel Țepelea, Gh. Tulbure, Lucian Valea, Emil Zegreanu.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat
se vor trimite pe adresa redacției.

*

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

*

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonată și este rugată
să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

*

Redacția și administrația: Sibiu, Strada Oituz Nr. 4.
(Ore de birou: zilnic dela 4—6 d. m.)

Abonamente: În țară, pentru particulari, anual Lei 600.—
pentru autorități și instituții „ 1500.—
În străinătate dublu.
Exemplarul Lei 60.—

Inscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941

Tipografia „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu. Nr. 547, Iunie, 1943. Secretar de redacție: Olimpiu Boitoș.
Inscr. în Reg. Com. Fi 2/75/1931

Trei umbre, noaptea

de

George Popa

*Trei umbre noaptea ies din mormânt prin cetate
și caută inimă caldă de frate.*

*Trei umbre îți tulbură somnul, îți fugăresc visul
și vreau să-ți îplinească destinul, închisul.*

*Duc încă în sfintele oase cutremurarea toată
și legendara fantasmă a morții pe roată.*

*Nu zic decât un singur cuvânt: Transilvanie —
și glasul lor tremură ca un vânt de pierzanie.*

*Li auzim cum trec dela casă la casă,
magică vorbă șoptesc și aspră poruncă ne lasă.*

*Trei umbre, trei duhuri, crunt, fără frică,
bătrână sabie peste lume ridică.*

*Nu zic decât un singur cuvânt: Transilvanie —
și glasul lor seamănă cu un vânt de pierzanie.*

Scrisul în slujba națiunii

de

I. Agârbiceanu

Considerațiunile și constatările de mai la vale nu au nicio pretenție de noutate sau originalitate, ele fiind prea cunoscute. Dacă, totuși, socotim folositor a stăruî puțin asupra lor, este pentru că le credem de actualitate în momentul istoric prin care trecem, și în care s'a ridicat din nou în fiecare suflet românesc Imperativul: totul pentru națiune, totul pentru idealul național.

Când vorbim de idealul național ne gândim, în primul rând, la idealul unității politice, statale. Dar el nu are numai această latură, numai componentul politic. Altfel, realizată unitatea politică, ar urma să nu mai aibă obiect un ideal național. Știm însă că nu este așa. Câtă vreme există un neam ajuns la conștiința de națiune, el va avea în chip organic, necesar, un ideal național.

Un neam nu este o creație artificială, ci un produs miraculos al vieții, al naturii, ca tot ce există în lume. Nimeni nu poate crea pe cale artificială un popor, sau o limbă. Nașterea lor va rămânea în vecl o taină a vieții, oricât științele de specialitate vor explica formațiunea unei limbi sau a unui popor. Popor și limbă, produse de știință sau de voință omenească, nu vor exista niciodată. Ele sunt opera tainică a vieții, una și poate cea mai mare din minunile existenței cunoscute de noi.

Ca tot ce lasă viu din mâna naturii, și neamurile lumii prezintă o nesfârșită varietate în înzestrări și însușiri, care toate năzuiesc spre o țintă finală: aceea de a realiza potențialul din aceste înzestrări, de a-și da lumii floarea și roada întreagă, pentru desăvârșirea lor ca unități ale omenirii, și aducerea aportului de care sunt capabile în folosul și desăvârșirea tuturor.

În acest înțeles nu va putea exista niciodată o omenire nealcătuită din neamuri, din națiuni diferite, cum nu se va putea reduce tot neamul pomilor roditori, numai la măr, sau numai la păr, afară de cazul că toți ceilalți pomi fructiferi, produse ale naturii, vor fi extirpați prin secure.

Înflorirea întreagă a unui popor nu se rezumă și nu se cuprinde numai în realizarea unității lui politice. Nici nu începe idealul național cu acest element constitutiv al lui, nici nu se epulzează în el. Înainte de unitatea politică sunt alte elemente constitutive ale idealului național, — ideal în înțelesul de înflorire întreagă a unui neam. Ele sunt: conștiința unității de origine, de limbă, de cultură, de tradiții, de aspirații. Însăși unitatea de sânge, de limbă, de cultură și tradiții sunt elaborate misterios de legile vieții. Ca elemente ale idealului național ele ajung însă numai când începe și crește conștiința acestor unități.

Vom spune, deci, că pentru națiune și idealul național nu au luptat numai acela care au realizat în faptă unitatea politică, ci toți acela care s'au străduit prin veacuri să treacă în conștiința neamului elementele date de vleață ale unității. Deci toți acela care au ostenit să ne facă cunoscute originile, istoria, credința religioasă, tradițiile, creația artistică populară cu toate laturile ei, toți au lucrat cu elemente ale idealului național și pentru națiune: pentru creșterea vieții conștiente a națiunii, pentru ea însăși.

Iar cu aceste elemente n'a lucrat spada, ci condeiul. Dela cel dintâu traducător de texte bisericești, dela cel dintâu cronicar, dela cel dintâu lingvist, dela cel dintâu poet sau prozator până la Dolna lui Eminescu, scrisul românesc de toate categoriile a fost pus în slujba idealului

național, în înțelesul larg pe care l-l dăm de înflorire și rodire a spiritualității românești. Unii au desgroptat trecutul național, originile comune, alții obiceiurile, alții comorile artelor populare, alții au studiat limba unitară, alții au contribuit la crearea limbii literare unitare. Dar toți au lucrat în primul rând *ca Români, și pentru Români*, cum fiecare ramură dintr'un pom rodește din suc comun al pomului, și pentru el întreg. S'a întâmplat în mod firesc și la noi, cum s'au petrecut lucrurile la toate popoarele. Pentru că acesta e drumul firesc, deci și necesar către înflorirea și rodirea unui crâmpetu din natura vie și conștiință, care este neamul.

Toți acești purtători de condeiu și-au pus, deci, scrisul lor, în slujba națiunii, coborînd în conștiința neamului elementele unitare ale ființei noastre de popor deosebit de altele, și pregătind din ele materialul viu al unității noastre politice.

Era în vigoare lozincă: totul pentru națiune, pentru conștiința și creșterea puterilor ei, fie că entuziasmul pleca din cunoașterea eroismului trecutului, din frumusețea limbii, din noblețea sufletului, cum se vedea din legea strămoșească sau din relațiile artelor populare.

E adevăr vădit că întreg scrisul românesc dela originile lui până la unire a făurit și ciselat elemente constitutive ale idealului național, în înțelesul de a lucra pentru națiune.

Că în acest interval scrisul românesc se poate lăuda și cu gânditori ca V. Conta, sau poeți mari ca Eminescu, care au zburat în regiunile înalte ale spiritualității omenești, nu este decât un titlu de mândrie pentru noi, o dovadă de marele potențial spiritual ce zace în sufletul neamului românesc, și despre contribuția românească pe care o poate aduce acest potențial relației universale omenești, culturii generale. Dar nu trebuie să uităm nici o clipă că Eminescu a scris și Satira a treia, și Doina, și că el a cretat o limbă literară de-o frumusețe și armonie care a dat înflăcărare nouă idealului național în elementul său de unire politică, cel puțin cât o mare biruință de arme.

Scrisul românesc, deci, dela origini până la unirea politică a fost pus în slujba neamului, pe diferite căi, ridicând în conștiința publică elementele constitutive unitare, făurind conștiința națională, postulatele aceleiași origini, aceleiași limbă, aceluiasi destin.

Alături de cărțile scrise, apărute în volume, revistele românești din toate provinciile au urmat aceeași linie. Când, la direcția „Convorbirilor literare” Malorescu milita pentru o limbă și literatură care să poată suporta critica în înțeles european, revista dirijată de el nu făcea decât să slujească idealul național sub aspectul limbii și relației artistice. Când N. Iorga, la „Sămănătorul” îndruma la relația artistică din sensibilitatea națională, în drumul tradiției, el lupta pentru idealul național sub aspectul inspirației firești, autohtone. Când vechiul „Luceafăr” și alte reviste militau în aceeași direcție, ele serveau același ideal românesc.

De altfel nu poate fi nici o mirare. Scrisul național intră firesc în slujba națiunii. După cum înainte de culturile livrești și de relațiile artistice individuale, fiecare popor și-a cretat anonim o artă și o cultură din înseși puterile creatoare specifice ale înzestrării sale spirituale dată de natură, tot așa factorii artelor și culturii, cunoscuți pe nume, nu pot nici crea nici milita decât prin puterile spirituale pe care le-au moștenit dela neamul din care s'au născut.

Și precum cultura și arta populară s'au născut fără nici o dirijare externă, din propriile însușiri spirituale, distincte de ale altor neamuri, ca o rodire firească ale acestor înzestrări, ca spicul din firul de grâu, așa și scrisul unui popor — cultura și arta lui peste tot — când este autentic nu are nevoie de nici o dirijare sau constrângere externă pentru a se pune în slujba națiunii. O face în mod natural. Artificiul intervine abia atunci când împrumută conștient elemente ale unei culturi străine născută din alte puteri spirituale, și le împrumută nu pentru a le asimila, ci pentru a le imita. Asimilarea este posibilă și adeseori folositoare. Posibilă prin faptul că, cu toate notele sale distinctive, după neamuri, spiritualitate omenească este în esență aceeași; folositoare căci uneori luminarea unei laturi sufletești se produce mai repede într-o cultură decât într'alta, și lumina una ajută la trezirea celeilalte potențe spirituale înrudite. Asimilarea, în acest înțeles, nu este un artificiu, ci o îmbogățire a culturii proprii, fiindcă deșteptat odată potențialul spiritual propriu, el lucrează și clădește după însușirile sale, din el însuși. În acest înțeles au asimilat toate culturile și artele populare, având note comune adeseori, și tot așa s'au înrăurit și se influențează reciproc culturile livrești, fără a denatura sau scădea cultura proprie.

Și acest scris este în slujba națiunii. Numai imitarea și transplantarea de-a gata a producției spirituale străine și afișarea ei ca autohtonă, națională, hibridează propria spiritualitate, și, dacă fenomenul se produce prin scris, el nu mai este în slujba națiunii proprii.

Dar a pune scrisul în slujba neamului din care faci parte este, evident, o atitudine tot așa de instinctivă și firească, fără nicio dirijare sau constrângere, cum este pentru pește a înota în elementul lui, în apă, sau pentru pasăre a zbura în aer.

. . .

Luând Idealul național numai în înțelesul său obișnuit în vorbirea comună, ca realizat în unirea politică, statală, s'a părut unora că Idealul național fiind epulzat prin acest fapt istoric, scrisul românesc nu mai este obligat a mai fi pus în slujba națiunii.

Dar după cum am văzut că elementul politic nu a fost primul în compunerea Idealului național, ci pregătit de altele, el fiind numai un stadiu de evoluție, tot asemenea realizarea unității politice nu epulzează Idealul național.

Un neam ajuns națiune prin conștiința elementelor constitutive ale vieții și existenței sale, deosebite de ale altora, abea în unitatea politică ajunge la posibilitățile firești de evoluție, de înflorire întreagă. Prin unitatea politică viața unei națiuni nu ajunge la un punct staționar. Viața în natură nu se oprește, ci învie mereu sub aceleași sau alte forme. Sub alte înfățișări, când e vorba de viața conștientă a ființei omenești. Căci posibilitățile de înflorire și perfecționare ale spiritualității omenești sunt aproape nelimitate. Și în acest înțeles se vorbește de evoluția și perfecționarea Idealului național, în slujba cărui e firesc să rămână permanent toată creația și toată munca unui neam, prin toate mijloacele.

Deci și prin mijlocul scrisului.

De altfel și după realizarea unității politice scrisul românesc autentic a fost pus în primul rând în folosul Românilor. Scrisul militant, ca și creația literară, cum era și firesc. În folosul Românilor, adică născut din sensibilitatea românească și crescând puterile spirituale românești, în epoca libertății ce se deschisese.

Alt scris, deși s'a încercat, n'a intrat în conștiința publică, a fost refuzat de aceasta în chip firesc, ca străin de înțelegerea, sensibilitatea și aspirațiile sale, ca o mărturie că scrisul trebuie pus în slujba neamului.

Dacă scrisul românesc dela originile lui a adus neprețuite servicii constituirii națiunii politice într'un singur Stat, și prin conștiința națională chiar a format aceasta națiune virtual, înainte de a exista Statul, el e firesc să-l aducă și pe mai departe servicii, mai ales acum când toate puterile spirituale ale neamului se pot desvolta în toată libertatea, când națiunea noastră abea a început a înflori conștient și liber.

Nu încapă însă nici o îndoielă, și e firesc ca toată lumea să fie de acord, că tot în slujba națiunii va fi și scrisul care se ridică la înălțimi spirituale universale omenești, creațiile artistice sau științifice care pot fi puse în slujba umanității întregi, fiindcă ele fac un mare serviciu neamului prin aportul național, românesc, la cultura universală, deschizând mai întâi lui orizonturi nouă de gândire, simțire și acțiune, și câștigându-ne stima și aprecierea altor neamuri. Am avut și avem în domeniul științific oameni, — ca medici și matematicieni de-o pildă — care prin munca lor științifică, prin descoperirile lor au adus mari servicii națiunii, prezentând lumii laturile ale potențialului spiritual românesc și crescând încrederea în noi înșine.

Același serviciu îl face națiunii și creația artistică ce, îmbogățindu-ne pe noi, poate arăta și lumii bogăția noastră sufletească, sporind patrimoniul universal al culturii.

În acest înțeles vedem scrisul românesc pus permanent în slujba națiunii, fără nici o direcție impusă din afară, fără nici o constrângere de școală sau de Stat, ci în mod firesc, dar și logic și conștient.

. . .

Ce vom spune însă despre scrisul românesc pus în slujba neamului de trei ani, de când unul din elementele constitutive ale idealului național, a națiunii însăși, unitatea lui politică, a fost din nou înfrânt, din nou întunecat?

Răspunsul ni l-a dat însuși scrisul românesc din cel trel ani din urmă, și ni-l dă în fiecare zi. E de ajuns a arunca o privire asupra tipăriturilor românești: cărți, reviste, ziare; lucrări științifice și produse literare din acest interval, pentru a înțelege cât de mult scrisul românesc e pus în slujba națiunii, și anume chiar pentru vindecarea rănil pe care a primit-o: în slujba refacerii unității politice înfrânte.

Și nu e decât natural faptul semnificativ că o bună parte a scrisului românesc de azi să fie susținut de ardeleni. Ei au umplut presa zilnică și coloanele revistelor, ei au înflințat puzderia de mici ziare provinciale. Pentru că în mod firesc ei trebuie să simtă mai adânc rana din trupul națiunii și să dorească tămăduirea ei grabnică, să-și pună scrisul lor — din toate domeniile — în slujba neamului în momentul dat. În trel ani s'au scris articole, studii, s'au tipărit volume în sprijinul cauzelor naționale, mai multe și mai valoroase decât ce s'a tipărit, în scop național, în cele două decenii de unire politică. S'a făcut apel, și chiar s'a exaltat în scris, sentimentul național ca pe vremurile dinainte, din preajma unirii politice. Și, dacă nu erau restricțiunile vremilor de războiu și pentru scris, suntem convinși că scrisul românesc din cel trel ani ar fi urcat culmi cu mult mai înalte, pe măsura simțirii generale românești, de după dezastru.

Se aduce chiar o învinuire scrisului literar, mai ales versului, în cel trel ani din urmă, că prea mult a utilizat același motiv, și că puține sunt realizările inspirate de el care să albească o valoare artistică superioară și să rămână. În bună parte vor fi adevărate aceste obiecțiuni, sub raport artistic. Dar noi vedem aici un fenomen spiritual mai valoros decât unul artistic. Vedem că precum în adolescență și primul ani al tinereții aproape fiecare e poet și își cântă iubirea, indiferent în ce versuri, reușite sau nu, dând însă dovadă că acest sentiment există în el, tot așa, de trel ani, tinerețel țării cântă iubirea de neam, durerea și nădejdlle nației, dând dovadă că acest sentiment există în el și își cere exteriorizarea chiar în scris, ca o dovadă că scrisul e pus în mod natural în slujba neamului. Și ne mai gândim că dacă pentru cel puțin, cel aleși, cu o educație culturală și artistică superioară, sau cu o sensibilitate artistică reală, multe din aceste produse literare nu ating măsura, pentru mulțimea cea mare românească, fără pretenții sau înțelegere de realizări înalte, înseși sentimentele exprimate simplu în aceste produse literare constituie o hrană spirituală pe care o află necesară, și care e de mare folos, servindu-se neconștient în strămtorările de azi ale națiunii.

Da, credem că viitorul nu va putea aduce scrisului românesc de azi învinuirea că nu e pus în slujba națiunii. Dar cu mijloacele și puterile celor de azi, cum ieri s'a făcut cu puterile celor de atunci.

* * *

Și, fiindcă publicăm aceste considerații, — cari, repetăm, nu au nicio pretenție de nouitate — în paginile „Luceafărului”, revista ardeleană din refugiul sibian, socotim potrivit a arăta chiar din paginile ei cum scrisul românesc, și în special cel ardelenesc, a fost pus în slujba națiunii în cel trel ani din urmă.

Reînviind numele vechel reviste ardelenesti, despre rolul căreia s'a scris deajuns, „Luceafărul” sibian își începe apariția în luna Aprilie 1941, în plină renaștere românească, cu trel luni înainte de intrarea României în războiu, pentru noua desrobire a provinciilor noastre răsăritene.

Și iată ce mărturisea gruparea de scriitori și cărturari grupați în jurul revistei, chiar în primul ei număr:

„Rânduiri pe linia de bătaie a Luceafărului (celui vechi), vom face din durerea de azi viitorul victoriei de mâine. „Luceafărul” nostru, așadar, își țese lumina din razele celui care altădată tofrătea inimile Românilor din rupele zării ale vitregiei politice. El va implini, în cuvânt, nădejdlle și certitudinile gândului, slujind Patria largă românească, peste hotarele timpului sălbatic. „Luceafărul” va duce în casa românească aerul tare al credinței în drepturile veșnice ale neamului... Cuvântul va mai sfărâma odată lanțurile trecătoarelor istorii, spre împlinirea celor fără de sfârșit... Noi credem în sfârșitul idelii de unitate panromânească”.

Gruparea în numele căreia se făcea această mărturisire de credință și program, era compusă — cum a rămas aproape neschimbată până azi, — din patruzeci și patru de nume de purtători de condei, abia cu câteva excepții, toți ardeleni. Purtători de condei de toate vârstele, începând

cu puținii ce-au mai rămas din generația „Luceafărului” celui vechi, până la cei mai tineri poeți, prozatori, esești, gânditori.

El mărturiseau cu toții, prin rândurile citate, că-și pun scrisul în slujba neamului. Colaboratorii noului Luceafăr nu au descins numai din toate vârstele și categoriile muncii spirituale, ci și din toate curentele literare cărora le-au slujit înainte, uniți într'un crez.

A fost aceasta un prim merit al noiei reviste siblene: a făcut apel la toată lumea purtătoare de codex care a dat dovadă de talent, până la începătorii în literatură. I-a unit într'un mănunchiu, ceea ce era de mare însemnătate când, șapte luni de refugiu, nu am avut în Ardeal nicio revistă literară.

Cel doi ani de apariție, impliniți în Aprilie 1943, sunt o dovadă, cu cele mai bune și mai multe pagini ale revistei, că mărturisirea de credință din primul număr a fost ținută. Scrisul noului Luceafăr a fost pus în slujba idealului național. Scriitorii ardeleni de toate vârstele, dar mai ales reprezentanții ai generației tinere, au crescut prin produsele lor artistice credința și nădejdea în biruința dreptății românești, au intensificat simțirea națională, s'au închinat idealului românesc, au răscolit, au biciuit, au ținut deștept pentru luptă sentimentul și voința națională.

Cine vrea să se convinge să răsfoiască revista și să citească producția literară, în măsură preponderantă versuri, începând cu cel mai talentat poet al noiei generații, M. Benluc, și până la cel mai proaspeț, uniți abia începători. Iată o simplă înșirare de iscălituri de tineri poeți din coloanele revistei siblene, în parte înscrși și pe lista colaboratorilor Luceafărului: P. Bucșa, D. Danciu, R. Dăscălescu, St. Aug. Dolnaș, Dolna Iacob, Zorica Lațcu, G. I. Oțean, Petre Pascu, G. Păun, I. Râmbu (și prozator), I. Șugaru, I. V. Spiridon, I. Țigăra, Lucian Valea.

Și iată o serie de tineri prozatori din coloanele Luceafărului: N. Albu, I. Cârja-Făgădaru, M. Drăganu, Petre Hossu, V. Petrișin etc.

Meritul revistei siblene e că a dat posibilitatea de manifestare și acestor noul purtători de condex, care în Ardeal, de obicei, începeau în folietoanele ziarelor, ziare care îi mai ocrotesc unele și azi, iar cele principale nu mai au spațiu suficient, date fiind restricțiunile impuse de lipsa și scumpetea hârtiei.

Poeți și prozatori tineri cunoscuți încă înainte de dezastru, din diferite reviste și ziare care au încetat odată cu refugiu, și-au continuat activitatea în coloanele revistei Luceafărul, alături de cei tineri de tot. Revista a fost ospitalieră pentru toți, pentru că voia să strângă cât mai mulți la scrisul pus în slujba neamului, așa cum a mărturisit încă în primul număr.

În afară de „Pagini literare”, buna revistă dela Turda, — în imposibilitate de apariție și ea o vreme — Luceafărul, de doi ani e singura revistă literară a Ardealului, sau, pentru a nu greși din lipsă de informație, o vreme a fost singura, și cu apariție regulată. A fost în felul acesta o tribună culturală, căci paginile ei nu cuprind numai literatură, ci și studii, eseuri, critici, documente literare. Studii și eseuri aflăm iscălitite de V. Iancu, I. Covrig-Nonea, C. I. Murgescu, V. Netea, Licu Pop, iar cronici literare, recenzii de: Petre Drăghici, un nume cunoscut din generația adultă, apoi de nume de tineri sau mai puțin cunoscuți înainte ca: V. Glonea, M. Nanu, L. Pop și alții. Susținându-se în paginile revistei și preocupări de ordin cultural general și național, rolul ei în slujba neamului se completează.

„Luceafărul” siblan mai are și meritul de a înfrăți în scrisul românesc pe aceiași pagini, — și nu fără dificultăți — pe purtătorii de condex de aici cu puținii care ne-au mai rămas la aceeași datorie, în Ardealul de Nord. În paginile Luceafărului s'au putut citi, din scrisul acestora, poezii de V. Șotropa, Iosif Morușan, Ion Cheraian, și versuri și proză de Eugenia Mureșanu. Semnificația acestei înfrățiri în scris nu mai trebuie relevată.

Punându-și scrisul în slujba națiunii, „Luceafărul” siblan a rămas pe linia celui vechi și a tuturor revistelor românești care au făcut o încreștătură pe răbojul evoluției noastre culturale.

Cât de conștient s'a pus scrisul românesc după dezastru în slujba națiunii se vede strălucit și din activitatea Astrei, a cărei revistă „Transilvania” — alături de „Convorbiri literare” cea mai veche revistă românească cu apariție neîntreruptă, — a fost reorganizată înainte cu trei ani, și ale cărei volume lunare constituie, prin studiile ce publică, de o înaltă ținută științifică, do-

cumentară, tot atâtea arme de apărare a dreptății românești, și de luptă pentru câștigarea ei. Colecțiile ei din acești ani vor arăta posterității cum Astra, — și în zilele de azi, ca totdeauna în lungul său trecut de activitate — a înțeles să se pună în slujba națiunii cu ajutorul celor mai distinși membri din Secțiile sale științifice și literare, — atâtea nume de profesori universitari care vor rămâne în cultura și știința românească.

Dar purtători de condei români, — și, la vest de Carpați, în special ardeleni sau muncitori aici, nu și-au pus în acești trei și lungi ani numai cuvântul scris în slujba neamului, ci și cuvântul viu, împânzind provincia noastră cu acea serie bogată de conferințe, în cadrele Astrei și ale Extensiunii universitare, care am militat pentru același ideal național. Conferențarii dela postul nostru de radio emisiune care s'au străduit să crească elanul național, fle desgropând trecutul și pe oamenii lui, fle apărând dreptatea neamului, au fost în mare măsură cărturari care muncesc la vestul „munților părinți”.

Nu mai putem trece în revistă celelalte publicații, ziare și reviste, apărute după dezastrul trecător, dar cine le urmărește știe că și scrisul lor e pus, — după puterile flecărele — în slujba națiunii, dela micul ziar provincial până la masivele volume de documentare științifică, unele apărute și în limbi străine.

Ceea ce ne-a interesat în însemnările prezente a fost să arătăm că scrisul românesc e condus azi, ca și în vremurile din apropierea unirii politice, de imperativul firesc: totul pentru națiune. Socotim că e dovada unui lăureș irezistibil al neamului însuși către unirea definitivă.

Scrum

de

Dominic Stanca

*E toamnă? Sau numai vântul nebun
Umple lumea de fum și de scrum?*

*E toamnă? Sau numai vântul bolnav
Ne umple de sânge și praf?*

*Vorbele toamnei, adevăruri ascund:
Înțelepciunea trăește 'n afund.*

*Păsările când au plecat,
Un singur strigăt mi-au lăsat.*

*Il strig și eu, năbușit de fum.
Păsări, păsări, dece-ați plecat la drum?*

Cântec

de

Dominic Stanca

*Toamna, frunzele betege
prind din pomi să se deslege.
Stelele de prin înalt
cad în cotu celălalt.
Vântul, trist, din frunză sună,
stoguri roșii 'n drum adună.
Strugurii se coc în vie.
Gândul nimeni nu mi-l știe.*

Poeme

de

Zorica Lațcu

Către Melampus

*Departa sunt zeii de noi, o, iubite Melampus, departe.
Zadornice-s rugile noastre și jertfele noastre deșarte
Fecioarele albe 'n zadar ingenunche pe lespezi de piatră
Și vinul de preț în zadar îl turnăm în cenușa din vatră.
Olimpul străluce 'n zăpadă cu vârful în negură deasă.
Acolo șed zeii tăcuți, din vecii nesfârșite, la masă.
Din cupe 'nflorite cu aur beau rumen nectarul cel veșnic,
Când Hesper aprinde pe masă lumină de stele în sfeșnic.
Petrec un veleat de odihnă 'n senină și grea nemișcare,
Căci frunțile lor neatinse-s de mirul sudorii amare ;
Și brațele albe nu știu să răstoarne o brazdă cu plugul,
Căci fiicele noastre le duc în prinosuri la temple belșugul.
Beția de rodnică sevă ce curge cu murmur în vine,
Străbate cu greu, o, iubite Melampus, în trupuri divine.
În suflete zeii nu poartă dureri dătătoare de viață
Și nestrăbătute-s de răni mădulare cu luciu de ghiață.
Dorința ce arde cu flăcări în mândre priviri de fecioare
Nicănd n'a 'ncălzit cu scânteia privirile nemuritoare.
Privirile lor sunt orbite 'n lumina de foc a veciei
Și genele lungi le sunt arse de soarele cald al tăriei.
Ei nu văd, prin negura vremii, că azi înflorește măslinul,
Că-și varsă din cupă, cu picuri de rouă, miresmele crinul.*

*Făptura de veci împăcată și-o poartă pe câmp și prin crânguri.
Departa sunt zeii de noi, o, iubite Melampus, — și singuri.*

Filă din Acastist

*Bucură-te, leagăn alb de iasomie,
Către care 'n roiuri fluturii coboară,
Bucură-te, raza stelei din vecie,
Șipot care curge lin cu apă vie,
Bucură-te, Maică pururea Fecioară,
Dulcea mea Marie !*

*Bucură-te, floare fără de prihană,
Albă ca argintul nopților de vară,
Spicul cel de aur veșnic plin cu hrană,
Mirul care vindeci orice fel de rană,
Bucură-te, Maică pururea 'Fecioară,
Ploaia cea de mană !*

*Bucură-te, brazdă plină de rodire,
Munte sfânt în care s'a 'ngropat comoară,
Bucură-te, cântec tainic de iubire,
Clopot de chemare, cântec de mărire,
Bucură-te, Maică pururea Fecioară,
Imn de fericire !*

*Bucură-te, mărul vieții care 'nvie,
Pomul greu de roadă 'n plină primăvară.
Bucură-te, iarăși țărnam de bucurie,
Dintru carea curge miere aurie,
Bucură-te, Maică pururea Fecioară,
Sfânta mea Marie !*

Prietenia

de

B. Ar. Zaharia

*Ești ca primăvara când te duci, când vii.
Aște de lumină scapără 'ntre gene,
Trupu-i caligrafic de-amintiri selene,
Numai eu sunt singur pentru veșnicii.*

*Tu zâmbești în floare, floare de cireș,
Cugetul ți-i aur, inima un flaut.
Ca pe-un semn de taină urma ta o caut
Peste umbra vieții așteptând s'apeși...*

*Numai tu ești lină, numai tu ești bună,
Toate uită 'ndată dragoste și dor,
Numai tu nu semeni cu-amintirea lor.
Părul tău e cântec pe-un amurg de lună.*

*Unde-i strălucirea anilor frățești ?
Toate m'au uitat, trandafiri și prieteni,
Numai tu nu uiți, strălucești prin cetini,
Dalbă stea de aur cu văpăi cerești.*

*Numai tu ești bună când te duci, când vii,
Gingașe ca roua 'n flori de sânziene,
Trupul caligrafic de-amintiri selene,
Numai eu sunt singur pentru veșnicii...*

Femeia

de

Alexandru Ceuşianu

„Norocul lui ? !”

Vorbele crescură nerostite de undeva din lăuntrul său, îndoielnice în înţelesul lor. Poate de aceea se oprise Nicodim din mers, uşurându-şi pieptul cu o răsuflare adâncă. Se ţinuse strâns de cărăruia care-l urcase 'n creştet de munte, şi-aici, într'un cotlon ferit de bătaia vântului, zărise cea dintâiu urmă. Câteva cioturi mistuite de foc, albite de hoaspa cenuşii, ca şi când şi-ar fi pregătit cineva ceva de-ale mâncării; sau poate nevoia de căldură l-a îndemnat s'aprindă focul. Noptile în munte sunt răcoroase şi oasele lipite de stânca rece se 'nţepenesc repede.

„P'aci trebuie să fie pe-aproape” — îşi zise Nicodim cu vocea înlăuntrită, şi privirile lui scormoniră tufarii de primprejur. Pentru un om care se ascundea de lume, era mare nesocotinţă să atâşe pară de lumină într'un loc, de unde zăriştea putea străbate departe tocmai până 'n sat.

Nicodim s'aplecă puţin peste marginea peretelui de stâncă şi ochii căutau să desprindă de sub vâlul brumăriu de ceaţă vatra satului sgulit la poala muntelui. Spinările braniştelor se rotunjeau de jur-împrejur şi, la întretăierea lor, se putea prinde — în zile limpezi — licăritul apei ce cobora la vale. Jos de tot, apa se vedea ca un fir subţire, de argintul căreia se agăţau căsuţele albe, ca o salbă de pietre înfirate la întâmplare. Printre ele era şi casa lui — o boabă de arşic căzută alături, pierdută în verdele brazilor.

Suviţe de păclă flocoasă se rupeau din ceaţa de jos: îşi despletea mama pădurii cărlionţii. Vorbă din gura tatălui său, din vremea copilăriei; parcă simţea şi-acum furnicarea înfiorării de-a-lungul şirei spinării. El şi cu Voinea. De câte ori n'au pândit pitulaţi după un trunchiu, sau după vreun bolovan de stâncă, să-şi ridice strigoaia faţa 'n spre ei. Voinea mai cu seamă, se 'ndârjea şi arunca cu pietri şi buturi în fumul negurii; lui nu-i era frică.

De când s'a pomenit, tot împreună au fost, cu toate că nu erau fraţi. Pe lângă oi, în sbengul anilor de şcoală. De multe ori se întâmpla să-şi spună unul vreun gând cu glasul tare; celălalt se mărturisea c'a fost cuprins de aceeaşi simţire. Au ajuns flăcăi holtei şi tot aceiaşi au rămas: senini când se întâlneau la schimb de vorbă sau mână de lucru, şi întăriţi în suflete, când se despărţeau. Nu trebuia îngânată chemarea într'ajutor, în clipe de strâmtorare. Asta o văzură fraţii de arme, care se aflau cu ei, împreună în faţa duşmanului. Unde era tăvălişul încăierării mai sălbatec, zărea-i patul puştii lui Voinea izbind, ca o ghioagă uriaşă, în timp ce el, Nicodim, îşi invârtea oţelul baionetei în pismaşii care tăbăriseră pe nesimţite asupra lor. Poate şi-au scăpat în mai multe rânduri vieaţa unul celuilalt. Nu ţineau seama: râdeau uşuraţi c'au scăpat teferi, şi duceau greul luptei înainte.

Intr'o zi cu bobotae de obuze se pomeni cu o scrisoare sdrumică şi mototolită; i-o adusese un brancardier în linia de foc şi Dumnezeu ştie cât o fi purtat-o prin buzunar, pân' l-a întâlnit. Era o carte dela nevastă, scrisă mărunţ şi pe-alocuri neciteaţă. A fugit cu ochii peste ea, a descălcit că-i sănătoasă, că-i merge greu singură în gospodărie, că are val cu... O schijă căzută în apropiere a improşcat cu lut moale şi umed cartea ce-o ţinea neferită în mână şi n'a mai fost chip să citească mai încolo. A vârît scrisoarea mânjită în veston şi şi-a răcorit inima cu o injurătură.

Aman de pismașul care nu-i lăsa măcar atâta răgaz, să isprăvească cu cititul veștilor de-acasă.

Pe 'nserate se pomeni cu Voinea. Venise de schimb, pe poziția înaintată și s'a oprit în firida lui, la vorbă. Toaca obuzelor mai slăbise. Oamenii intraseră în adăposturi, numai ochii santinelor erau de pândă.

— Ți-a scris Petrana — începu Voinea. Te miri de unde aflase că a primit carte din sat.

— Mi-a scris — a răspuns el sec, ducând mâna involuntar spre buzunar.

— Și ce zice? — izbucni Voinea, și glasul său părea frământat de-o mare turburare.

— Năcazuri — își aduse el aminte că i-a răspuns, și se simți dintr'odată prins de umeri și sgâlțâit.

— Sergentul, mă... afurisi-l-ar icoanele la care se închină... sergentul. Mă mir că te rabzi să stai aici liniștit... Eu în locul tău...

Și a amuțit Voinea, parcă și-ar fi dat seamă de cine știe ce nepotrivire. Fața lui se întunecase mai rău decum îl umbrea înserarea. A fost pentru întâia oară că nu li se 'ntâlniseră gândurile. Și așa cum îl adusesese indemnul năprasnei, a și plecat Voinea. El a stat multă vreme în cumpănă, fără să răzbească năvala nedumeririi. S'a mângăiat cu aceea că 'n altă zi va desluși lucrurile. Va stărui pe lângă Voinea, îl va ispiti, și va afla pricina rătăcirii sale. A doua zi l-a așteptat în zadar, și a treia zi la fel. Voinea își ceruse învoire dela comandant, să plece pe câteva zile acasă.

— A făcut el începutul — a zis comandantul. Va veni în curând și rândul tău. Luptele s'au mai potolit și mă gândesc să vă împlinesc pofta inimii, după vrednicia fiecăruia.

Nicodim nu și-a mai putut găsi de-atunci liniștea sufletească. Se muncea cu gândurile și aștepta întoarcerea lui Voinea cu nerăbdare. Pe cât treceau zilele, pe-atât se 'ntărea în el convingerea că lucrurile se 'ntorc în spre rău. Intr'un târziu îl chemă comandantul la dânsul. L-a privit cu asprime, parcă l-ar fi găsit vinovat de ceva și i-a zis:

— Voinea a trecut peste zilele de concediu și uită că întârzierea dela datorie se pedepsește aspru în vreme de războiu. Te trimit în urma lui. Sunteți din același sat. Ați fost băieții mei cei mai buni, voi doi, și vreau să vă am lângă mine.

Și dintr'odată ochii comandantului se 'nmuiară:

— Mă pot crede în tine, Nicodime? Să mi-l aduci pe Voinea...

— Vi-l aduc, să trăiți!

Și iată că se afla acum în drum, să-și îplinească făgăduiala.

* * *

Ceața destrămată 'n fuioare fumurii se împrăștiase, lăsând vederea liberă pe-o parte largă, până în cheia văii. Crestele brazilor se dințau pe marea azurie a cerului, ca o margine de horbotă măiastră și lumina se spărgea printre cetini, ca 'n frunziș de ferigă.

În față, pe-un piept de pripor, se zărea o turmă de oi, — fluturași incremeniți pe plaiul înșorit. În vale jos, săgeata turlei de lemn a bisericii din sat, mărunță ca un firicel de iarbă și drumul de pe lângă ea, despăcat în vinișoare subțiri. Liniște și nemișcare. Pentru urechea lui obișnuită cu vâjiitul gurilor de foc, toată vieața această mulcomă și potolită i se părea ruptă din sărbătoare. Tot timpul cât a stat acasă a avut simțul acesta. Gospodăria și-o găsisese nici mai rea, nici mai bună, decum o lăsase. Numai Petrana, puțin pierită la obraz, ocolindu-i privirile, era parcă alta. Mișcările ei ciudate din mâini, îl făceau să creadă că ascunde ceva din fața lui. Și urmărirea cu oarecare lăcomie taina acestor mâini, cu degetele pănginoase, care nu-și găseau astâmpăr. Graiul lor tăcut se depăna acolo în fața lui, fără să-l poată înțelege. A stat poate prea mult departe, de s'au înstrăinat unul de celălalt; nici înainte vreme nu se alipiseră de-olaltă. O luase de nevastă, fiindcă i s'a spus că e o femeie harnică și cu o oarecare stare. Atâta căuta el în femeie. Să-i țină gospodăria în rânduială. Incolo...

De deasupra peretelui de stâncă, s'auzi șuet de prundiș, curgând la vale. O pietricică, stărnită poate de-o copită de căprioară, sări cu sunet arămiu, din colț în colț, și pieri din vedere în adâncime.

Nicodim își ridică ochii spre culme, fără să deslușească nicio mișcare. Un arbore chircit, prins cu rădăcinile într'o spărtură de stei, îi acoperea vârful muntelui. O neliniște stranie îl cuceri. Făcu câțiva pași în direcția unde svonise mișcarea și i se păru că desprinde o umbră tupilată 'n spinișul tufarilor. Prundul de sus porni din nou să curgă de vale, o mânecă albă se văzu fluturând deasupra unei crăci, și apoi dintr'o săritură apăru în fața lui — Voinea. L-a recunoscut numai decât. În ochii lui Voinea, căzuți adânc în orbite, vălvorea o flacără ascuțită. Răsufierea îi umbla repede, iar arma pe care-o ținea în mâini se văzu scăpărând, ca și când ar fi smucit-o la obraz, pentru ochire. Dinții scrâșniră ușor :

— Ce cauți aici, Nicodime ?

— Pe tine, frate !

— Pe mine...

Arma îi scăpă din mâinile fără putere. Își întoarse capul încărăuiva și făcu o mișcare, ca și când ar fi încercat să scape prin fugă. Umerii însă se abătură, și brațele-i căzură moale de-a-lungul trupului.

— Am știut că vei veni... Nu se putea să nu vii în urma mea... și cu toate acestea ai făcut rău... Era mai bine de nu ne mai întâlneam...

Căutătura lui aprigă îl dibuia pe Nicodim; voia să ghicească și să știe mai dinainte ce-i aduce celălalt; iar Nicodim se uita senin la el, fără umbră de bănuială, începând să-i vorbească de datoria care-l aștepta acolo afară, unde avea și el să se întoarcă.

Voinea tresări cu o mișcare violentă :

— Asta e tot ce ai să-mi spui ?

Îndoială în priviri; neîncredere în vorbă.

Și Nicodim nu s'a lăsat desamăgit. I-a vorbit de porunca primită, de bunătatea comandantului, care nu putea crede că el, Voinea, să dezerteze, și că s'a legat să-l ducă îndărăpt.

— Nu se poate, Nicodime. Mă ispitești de geaba. S'au rupt punțile trecutului și nu mai sunt stăpân pe mine...

De astădată s'amestecă în privirile sale și-o nețărmită uimire. Se putea oare ca Nicodim să nu fi aflat nimic din cele ce se întâmplaseră ? Brusc, parcă ar fi vrut să curme orice îndoială, se ridică din umeri :

— Tu cu Petrana nu trăiești bine ! — și ca și când n'ar fi așteptat răspunsul, se rezemă cu spatele de stâncă, privind pierdut la sborul unui uliu. Aripa plutind în nehotărîre. Nimeni nu putea bănuia ce scânteie se aprinde în pasărea de pradă.

— De ce pomenești de nevastă-mea ? — întreabă Nicodim încet.

— Fiindcă vreau să aflu și din gura ta adevărul, înainte de a-ți vorbi.

Glasul i se potigni într'un icnet, ca și când ar fi hohotit un străin între ei.

— Nu te înțeleg, Voineo...

— Te ferești să-mi răspunzi... De altfel, chiar fără să-mi spui, știu că e așa. Ești bărbatul ei, și se cădea să vii tu în locul meu acasă... Poate azi eu îți vorbeam ție așa, cum îmi vorbești tu mie.

Uliul din zare se năpustise din sbor, drept ca o săgeată, în adâncime. Voinea își întoarse ochii și în privirile sale jucau scânteii primejdioase.

— Nu ți-a părut că sergentul de jandarmi îți calcă pragul căsii... Ți-a scris că-i umblă în urmă... și ai rămas nepăsător. Pe mine m'au luat fiorii înverșunării, și nu m'a mai răbdut pământul să mai stau locului. Am venit ca scos din fire...

Buzele lui Voinea tremurau; vorbele parcă nu mai aveau legătură între ele. Glasul cobori la șoaptă :

— Pe sergentul de jandarmi îl cunoșteam. Își părăsise casa cu nevastă și doi copii, de dragul unei vădane. Pe urmă s'a nimerit în satul nostru — și a aruncat ochii pe Petrana...

Nicodim nu se putu reculege din uluirea lui. Faptele îi erau cu totul necunoscute. Vag de tot, își aducea aminte că 'n scrisoarea ce-o purta și-acum necitită în buzunar descifraseră numele sergentului, dar n'a prins firul înțelesului din scrisul Petranei.

— Cartea ce ți-a trimis-o, a ajuns în mâinile mele — gemu Voinea — și a fost cu păcat că m'am amestecat în treburile casei tale. Am venit turburat cu gândul la tine, și te-am găsit

nepăsător. Pe tine — se vede — nu te durea așa cum mă durea pe mine... Fiindcă vezi, Petrana și cu mine... noi ne-am fi găsit laolaltă, de nu mi-o apucau tu înainte, cu pețitul. Când am știut că ai cerut-o de nevastă — m'am dat la o parte. Și-acum sergentul își bătea joc de casa ta... de dragostea mea, de care nici tu n'ai știut nimica...

— Voinea... ce vorbești... Ai înnebunit?

— Am venit în sat cu sufletul în friguri... N'aveam dreptul să-ți intru în casă... Am aflat însă numai decât că Petrana încăpuse pe mâinile mișelului... M'am făcut atunci fugăr din oaste. M'am ascuns aici în munte — și pe toți oierii și bacii îi trimeteam în sat, să se plângă de mine, că le jefuiesc stânele. Știam că sergentul trebuie să vie 'n urma mea. Nu-l ierta slujba. Trebuia să ne întâlnim.

Pieptul lui Voinea se sbuciuma crâncen, iar răsufllarea i se rupea din gâtleej c'un vaier sălbatec.

— Și ne-am întâlnit. Tu nu poți ști cu câtă sete l-am pândit, și ce clocot de smoală fierbinte a fost în pieptul meu, când i-am ieșit în față. L-am îmbrâncit, l-am ridicat, și-am vrut să-i frâng oasele în strânsura brațelor. Scăpase arma din mână și se vâicărea, ca o babă neputincioasă căreia îi e frică de moarte. Lunecos ca un gușter, s'a smucit de mine și a luat-o razna. Nu l-aș fi putut ajunge, de nu s'ar fi împiedecat într'un ciot de rădăcină, rostogolindu-se spre gura prăpastiei de-acolo de pe tăpșanul acela — și brațul lui Voinea se 'ntinse spre perețele de stâncă de alături, care cădea la mare adâncime.

— Se ținea de muchea stâncii, atârnat numai în brațe, și-acolo am stat de vorbă cu el. L-am fost popă la mărturisire, fiindcă s'a spovedit de câte mișelii toate. Când a ajuns vorba despre Petrana, era să-l miruesc cu arma ce-o luasem la mine. Nu știa că bălăceala lui de felul cum a făcut dragoste Petranei imi răscolea tot veninul urei... Și era sângele înghețat în mine, așa că n'am întins mână de ajutor atunci când i-au scăpat degetele de pe colțul stâncii și s'a prăbușit în adâncime.

Nicodim tresări speriat. Ochiul lui cercetător alunecă în josul peretelui de stâncă. Nu se știa de loc regăsi; gândurile-i roteau în gol. Ar fi preferat să-l știe pe Voinea sărit din minți, decât să creadă că aiurările să fie adevărate. În căutarea unui sprijin lăuntric, tăcea și 'n tăcerea lui privirile i se 'ndreptară în jos în vale... Pe cărăriua pe care urcase la deal se vedea mișcând o făptură de om, mică, parcă ar fi fost trup de furnică. Voinea se uită în aceeași direcție și tresări cu un icnet dureros, parcă s'ar fi rupt coarda unei viori în el.

— S'a făcut moarte de om, pentru ea, Nicodime, și am coborît în seara aceea în sat și-am intrat la dânsa, să-i spun să nu mai poarte teamă de prigonitorul ei. Când a aflat cele întâmplare, a izbucnit în hohote și m'a rugat să nu-ți spun, cât voi trăi, căci tu n'ai s'o ierți niciodată.

Glasul lui Voinea deveni fierbinte.

— M'a rugat zadarnic... În mine se desferecaseră toate porțile nădejdilor. Tu n'o mai puteai ierta... ruptura dintre voi era ca și făcută. În sminteala acelei seri am simțit că Petrana e liberă, că tu ești de-a-pururi desfăcut de ea... și sângele a dat în clocot.

Șuvoiul simțirii îl ducea tot mai adânc în mărturisirea păcatului:

— Acum sunt toate prăpastie între mine și tine... Nu mai am putere să mă uit în ochii tăi. Mișcă un bolovan de stâncă de deasupra mea... N'auzi? Asvârle-mă 'n prăpastie. Lumea va crede că mi-am zdrobit oasele dintr'o întâmplare nenorocită — așa cum crede și despre jandarmul-sergent c'a lunecat fără veste de pe streășina steiului.

O tăcere strivitoare le 'nmărmurea sufletul. Nicodim stătea nemișcat, parcă s'ar fi prăbușit muntele întreg asupra lor. Dela un timp, Voinea începu să geamă:

— Astă noapte m'a cuprins din nou para dorului după femeia ta. Am aprins focul în cap de culme... poate-l vei fi văzut. E semnul pe care-l cunoaște Petrana... E chemarea mea să ne 'ntâlnim... Imi aduce merinde... Vezi femeia de jos, care urcă la deal... e ea. Femeia ta... E inima și năpasta mea... N'auzi?... De ce nu-mi zdrobești capul... de ce nu te-arunci asupra mea, cel care ți-am tâlhărit casa...

La fiecare cuvânt șiroiau lacrimi nevăzute din sufletul lui Nicodim. Erau atât de departe faptele de el, parcă n'ar fi trăit în ele. Toate rosturile vieții lui sfărimate. Și cel care-i năpăstui

viața, era unicul om care i-a stat întotdeauna aproape. Își chinuia mintea încotro să apuce. Ce să facă. Leșia asta tulbure îi ardea răunchii și inima svâcnea în agonia nehotărîrii.

Femeia care venea spre culme se oprișe 'n cotitura priporului, parcă ar fi vrut să măsoare înălțimea până unde avea de urcat. Amândoi îi urmăreau mișcările în neștire. Desaga era la picioarele ei svelte și iuți. Măinile ridicate la cap, să-și tocmească broboada lunecată într-o parte...

Și dintr'odată, din dosul unor trunchi de brazi, apărură ciobanul dela cioporul de oi de pe plaiul din față. Un băiat înalt, vânos și chipeș. Se priviră uimiți, ca doi oameni cari se văd pentru întâiași dată în lume. Dintr'odată se văzu cum întinde el mâna iscoditoare în spre floarea dela sânul ei — și ea s'a ferit cu cotul de atingerea lui. S'a ferit însă numai cu-o jumătate de mișcare, fiindcă trupul i-a căzut în brațele deschise parcă pe nevrute. Și au stat câteva clipe așa, în bătaia soarelui, fără ca ea să se smucească de lângă el. Atunci băiatul a înțeles că femeia i se lasă pradă de bună voie. A ridicat-o ușor în brațe, lăsând desaga în mijlocul cărăruiei, — urmă grăitoare că aceea ce văzuseră cei doi din creștetul culmii n'a fost nălucire.

Voinea a sărit, cu arma la obraz, ochind la vale. Era alb la față și tremura pe 'ntreg trupul. Nicodim găsi glas să-l potolească:

— Aruncă arma... nu e a ta...

— Petrana... borborosi Voinea, pierdut în spasmul unei dureri negrăite.

— Nu e nevasta ta... zise Nicodim încet și mâna lui căuta pentru întâiași dată brațul fratelui său de suferință.

Și a fost pentru amândoi ca o fugă în lume, drumul de întoarcere pe câmpul de luptă.

Ziua patimilor

de

Delta Crăciun

*Același clopot chiamă, tot vechiul cânt se-aude,
Doar noi parc'am fi alții. Aceiași suntem toți.
Dar se-oglesc în suflet azi umbrele Golgothei,
Că iar arde sfioasă făclia dintre hoți.*

*Descătușată 'n noapte, la pâlپări fricoase
De lumânări ce 'nconjur, văd mâni de serafimi
Pe svârcoliri înguste cum liniști largi aștern,
Iluminând poteca ce duce spre 'nălțimi.*

*Mai mult ca altădată, în ziua-aceasta simt
Câtât cât ard în suflet vechi candelă la icoane,
Ca roabă-a vânturilor, stăpâne la răscruci,
Am scutul mânilor cu urme de piroane.*

Poezii

de

G. Georgescu

In gol

*In golul acela inchis rămânând,
In fuga ideilor, copleșitoare,
Numele meu, revenindu-mi în gând,
Imi părea o străină și curioasă chemare.*

*Peste suflet mai mult mă plecai, mai atent,
Peste negrul crater, în tăcerea deplină,
Mari pulpane de umbră fluturate'n curent
Invălră, stingând, cea din urmă lumină.*

*Căutai la mijloc, să cobor spre afund,
Punctul sigur pe trepte răzimate cuminte,
Un vânt umed și trist adia dela fund
Și cu brațele 'ntinse m'aruncai înainte.*

Poemul fără flăcări

*Poemul fără flăcări în mine se trecea
Ca un butuc ce arde fumând în soba spartă.
Cenușa lui mă 'ntinse sub palida-i perdea
Și timpul sta. Stam singur, ca 'ntr'o planetă moartă.*

*Cu o mirare lungă și goală dispăream,
Dar un cuvânt mă prinse în groaznica-i orbită
Și mă văzui deodată cu fața împietrită,
Halucinată umbră prin mine cum fugeam.*

*Trecui pădurea 'n flăcări, pustia neclintită
Și piscurile albe trecui, fără să știu
Că-ți voiu găsi la capăt, o, inimă iubită,
Mormântul sfânt, spre care sunt singurul hagi.*

Parodie

*Un comic nesfârșit mă stăpânea
— Cu fiecare gest trăgea o sfoară —
Și mâna lui plutea de-asupra mea,
Ca un păianjen negru, ca o ghiară.*

*Cu sgomot, inima, pe dușumea,
Incandescentă, lumina în sală,
In seceri repezi ochii mi-i tăia, —
Era o agonie infernală.*

*Dar dintr'odată totul dispăru
Și-o umbră cu ciudate exhibiții
Pluti în noapte, până se umplu
De mii de ticuri și de superstiții.*

Poveste cu doi morți

de

Virgil Petrișin

(Urmare și sfârșit)

Dela nouă până la miezul nopții, Modreanu împreună cu alții trei avea să stea de veghe lângă camaradul lor, în Biserica Veche.

Chiar el a cerut să fie repartizat noaptea, simțind în el chemarea straniului, a misterului înfricoșător și a sumbrului ireal, de care sufletul său — credea el — este însetat. Și gândindu-se cu pasiune înfiorată la priveghiu și-a amintit că tot în seara asta avea întâlnire cu noua lui simpatie, Negruța, elevă într'a patra, pentru care l-au cam ironizat colegii, acuzându-l în glumă că se dă la „minore”. Știa și el, cum știau și prietenii confidenți, că era o dragoste școlărească de categoria treia, adică vaporeasă și trecătoare, cu care te trezești fără a putea preciza începutul și care se pierde fără a-i cunoaște sfârșitul; dar care lasă în urmă un parfum discret de amintiri, atât de prețios și atât de căutat de către adolescenți.

Plimbându-se nerăbdător pe alea cu castani, de pe care mâna de ghiață a iernei smulse cămașa de frunze, i s'a părut curioasă așteptarea unei ființe vii, plină de dorinți și chemări, înaintea privegherii unui sicriu, în care mortul era cimitirul tuturor năzuințelor, tuturor dorurilor și tuturor elasticelor mici care mișcă și agită ființele viețuitoare ca într'un teatru de marionete. Și din acest contrast atât de apropiat în timp și spațiu, a înmugurit în creierul lui ideea unei experiențe pe care poate n'au mai făcut-o alții, pe care poate nu va avea nici el ocazia s'o mai facă. Ideea-mugure a crescut în el până la stăpânire, încordându-l și făcându-i așteptarea mai dulce, ca pândă animalelor de pradă sigure pe victime.

Negruța a venit cu proștețime de Diană în mers, în priviri și obraji, cu zâmbet șăgalnic de țigancă tânără pe buze. A fluturat un pic tristețea pe fața ei când și-a adus aminte că Modreanu are un coleg mort, dar tristețea a trecut repede, ca ploaia de vară, rămânând mulțumirea aceea mai mult organică decât spirituală de a se ști lângă iubitul ei. Ghemuiți unul într'altul pe banca verde din colțul mai retras al aleii, s'au alintat, s'au îndrăgit destul de nevinovat, cum fac ei de o săptămână, și-au stors sărutările sălbatec, s'au îmbrățișat flămând și Modreanu a mângăiat mătasa pielii sub care sângele susura viu, călduț și atotputernic; a urmat cu degetele tremurate arcuirea buzelor arse și întredeschise a dorință, a strâns în palme, apropiindu-și de piept, vietatea mică și impertinentă a sânului de fecioară și a văzut în raza rătăcită a unui felinar lucirea nebunată și dogoritoare a păcurei calde din ochii Negruței. Astfel i se prezenta sub un singur aspect omul, omul viu, în care dumnezeirea se scâldea în minunea sângelui. Omul — animal poate, dar mândru și uriaș ca sălbătăcia grandioasă a vârfurilor de munte, ca și clocotul spumos al izvoarelor.

Și Modreanu a găsit în seara aceea întâia minune din viața lui, nu dincolo de pământ, nu dincolo de boltă, ci în om, în omul viu, în cei cinci litri de lichid roșu ce cu sfințenie ar trebui numit sânge, care prin gâlgăitul lui ne mână în decursul anilor, ne ridică, ne îmbată și ne doboară.

Înainte de Bisericii Vechi, s'a întâlnit cu doi dintre colegii cu care preluau la orele nouă priveghiul. S'au strecurat cu sfială și gravitate înăuntru, unde împrejurul sicriului lângă cele patru sfeșnice mari, cu lumânările aprinse, stăteau drept și alți patru camarazi. Afară de pâlpâielile timide și galbene ale lumânărilor, un singur bec lumina slab, din înălțimi de boltă gotică, interiorul plin de umbre prin colțuri, îmbibat a mister cu fum de tămâie. Un preot cu barbă stufoasă și mușchii feței încrămeniți în concentrare se ruga îngenunchiat, palid ca o icoană de sfânt bizantin. În liniștea nefiresc de grea, s'a implantat ținând scrâșnetul ușii, îngrozitor, ca și când într-o cameră în care de mult n'a fost nimeni se sparge o vază de flori. Intrase al patrulea tovarăș de priveghiu. Preotul cu barba stufoasă și-a terminat rugăciunea și cu o cruce răschirată s'a ridicat să plece, ieșind împreună cu cei ce și-au sfârșit privegherea.

Stingheri în mișcări, ocolindu-și privirile, s'au îndreptat spre cele patru colțuri ale sicriului, fiecare lângă o lumânare.

Apele uleioase ale tăcerii înneacă din nou biserica, unduite din când în când de gemetele bătrâne ale iconostasului de lemn sau de răsuflarea aburindă a camarazilor. Apoi începură a tuși, a-și șopti și se uitară cu teamă și curiozitate la mortul învălit cu dantela ieftină de ață. O mână ridică încet vălul, descoperindu-l pe Nicoară până la brâu.

Era îmbrăcat în hainele bleu-marin de sărbătoare, cu care mergea el la serate sau la petrecerile colegiale, avea cămașă albă cu cravata neagră; în mâinile împreunate i se puseseră o carte de rugăciuni și o monedă de argint pentru bogatul luntraș Charon.

Modreanu îl privea cu flămândă curiozitate, pentru el începea a doua parte din experiență. Mâna i se așeză pe pământul mâinii lui Nicoară și răceala lui îl făcu să tresară speriat, cu puțină greață. Atinse fruntea peste care plugul vieții avusese timp să treacă deja de două ori; osul se simțea ca de lemn, insensibil. Mângâie părul, era aspru ca părul pieilor de mistreț și fâșia neplăcut ca o perie; pipăi pielea pleoapelor întredeschise, printre care se zăreau două fragmente de ochi împăcliți, inexpressivi și nepăsători, cum erau ochii iepurilor impușcați. Degetele vii trecură peste nasul alb-cenușiu cu o bură de unsoare lucioasă pe el; peste fața cu sârmele scurte ale bărbii ce creșteau și după moarte — și se opriră apăsând lipitorile vineții ale buzelor. Totul ghețos de rece, totul nemișcat, totul de culoarea țarinelor Chinei, totul mort. Sângele stătuse ca apa împușcată a fântânilor blestemate, și dumnezeiasca lui atotputernicie se destrămasese în moarte. Ce caldă era Negruța, ce strigător de vie, ce puternică o făcea licoarea sângelui — își amintea vătuit el. Dar ciudat, papilele degetelor simțeau acum mai puternic răceala de cadavru, stăruitor parcă s'ar fi lipit pentru totdeauna de ele; și odată cu asta, corăbiile gândurilor ancorau multe în portul conștiinței lui Modreanu, aducând cu ele straniul templelor Indiei și înfricarea dinaintea tainelor mari.

Descoperise acum două ore, împreună cu Negruța, minunea sângelui și se închinase acestei minuni, primind-o cu sufletul în sărbătoare, cum se primește un Dumnezeu, sau măcar un rege. Și deja peste fruntea idolului de sânge cobora ceața învechirii, a neîncrederii. Căci sângele se strică, îmbătrânește și umezeala rece a morții îl biruie, descompunându-l într-o totală dispariție; pe când taina din fața lui purta chiar simbolul acestei dispariții, una sfârșitul tuturor drumurilor acoperite de praful vieții și închidea cu porți de mătase ce nu se văd enigma marilor întrebări. Din lemnele arse rămâne cenușa ce-o linge înghițind-o pământul și aripile albastrii ale fumului, în sbor de destrămare spre Sus.

Și viața oamenilor ar putea fi socotită ca un uriaș crematoriu în care ard până la distrugere celulele vii, ca apoi cenușa să rămână în așteptarea îmbrățișării setoase a glodului, într-o contopire poate chinuită, poate adânc liniștitoare. Cenușa lui Nicoară o vedea în sicriul negru, îmbrăcată inutil și ridicol în hainele viilor; dar unde era fumul, unde desprinderea gazoasă ce trebuia să se supună unui nou destin în calea plutirii și ridicării ușoare?

Modreanu prinse a se ruga cu sete arzătoare și cutremurarea întâilor creștini, frământându-și mâinile: — „Frate Nicoară, dacă mai ești, în orice stare ai fi, oricât de schimbat, tu trebuie să știi ceva mai mult decât noi, trebuie să ți se fi deschis alte lumi înainte, nu se poate să nu simți altfel decât noi. Fă-mi un semn, frate Nicoară, te rog fă-mi unul cât de mic, să aflu, să mă conving pentru toată viața mea că prin moarte nu pierdem totul, nu se sfârșesc toate, nu e o nimicire totală ea. Te rog mult, Nicoară, te rog cum mai fierbinte n'am rugat pe nimeni

niciodată, te rog pentru pușinii ani ce i-am trăit împreună, alungă-mi veninul îndoielilor din suflet. Ascultă-mă, frate Nicoară, ascultă-mă !". Nici când ochii lui Modreanu nu s'au deschis mai larg, mai pânditori, nici când privirea nu i-a fost mai încordată. Dinții se apăsau puternic, aproape să se spargă, mâinile se mișcau neliniștite ; uitase Modreanu că mai erau și alții lângă el, toată făptura fiindu-i stoarsă într'o așteptare mare, în căutarea unui singur semn de peste oceanul morții.

— „Fă-mi, Nicoară, semnul... fă-mi-l... fă-mi-l" scrâșnea implorător gândul, încordarea măcinându-l dureros.

Flăcările lumânărilor au tremurat înfiorate, cum se leagănă coroana pomilor tineri la vântul prevestitor de furtună, ridicând și coborînd umbra cenușie a sicriului pe peretele cu icoane. Privirea ascuțită s'a înfipt în flăcări cătând deasupra lor fuga mâinii lui Nicoară. Nu se vedea, n'a fost asta semnul, poate a respirat unul dintre colegi mai tare. Sau poate că asta a fost și sufletul lui Nicoară e aici, plutește prin apropiere, poate o să-i atingă corpul, să-l mângăie pe față, o să-i mărturisească taina pe care a împărtășit-o și el atât de curând — gândi Modreanu, simțind cum îi vâjâie capul, cum alunecau boabe reci de sudoare gădilându-i neplăcut pielea coastelor.

Se uita acum prin colțurile întunecate ale bisericii doar va vedea o umbră albă mișcându-se molcum, sau privea în sus să zărească plutirea vaporeasă a spiritului lui Nicoară. Și odată i s'a părut că o vede, dar n'a fost decât aburul respirației lui agitate. — „Nu, nu-mi face semn Nicoară, nu poate să-mi facă, acolo în sicriu este totul și acest tot este mort de-a-binelea, își zise Modreanu, potolindu-se în resemnare. De geaba rugăciunilor, de geaba ceremonialul de mâine, cu preoți și cântări ; de geaba laudele dirigintelui și cuvântul de rămas bun al colegilor, rostit când bulgării de pământ înghețat vor bubui în carapacea sicriului negru, într'o melodie bizară ce lunecă înfiorând, de-a-lungul spinării, amarul înghițind sufletele viilor ; fără rost pentru Nicoară toate astea, neauzindu-le, neavând nevoie de ele, netrebuindu-i lui nimic. Căci și înmormântările se fac pentru cei vii, pe ei să-i impresioneze teatrul acela, lor să le insinue gândurile funebre, pe ei să încerce a-i face mai moi, înmormântarea neliind decât o unealtă vicleană în mâinile preoților pentru subjugarea sufletelor în teamă”.

Privirea rătăcită a lui Modreanu fu atrasă de adierea unei mișcări, la ușa întredeschisă din cor, ce da pe scările clopotniței. Umbrele se întindeau leneșe până la ușa deschisă puțin și de acolo începea negrul orbitor al întunericului. Cu inima bătând puternic ca o limbă de clopot tras de un nebun, Modreanu credea că vede pe fondul de tuș profilarea nemișcată a unei grămăjoare albicioase, semănând cu suflul aburos al vitelor în gerul iernii. Și privind acea formă imperfect sferică, strălucitoare ca aureolele sfinților, în sufletul lui Modreanu a pogorit un picur de liniște și calm. — „Iată semnul lui Nicoară, e chiar spiritul lui, nu m'a uitat, se ascunde însă parcă n'ar vrea să-l mai zărescă și altcineva ! Uite că se mișcă, poate o să-mi și spună ceva, să aud numai eu”.

Da, aude o voce ce-i șoptește sacadat, dar parcă vorbele s'ar ridica chiar din propria lui conștiință, imprimate acolo cine știe când, cine știe cum :

— „Sunt eu, sufletul lui Nicoară, nu-ți fie teamă, Modreanule, doar câinilor le e teamă de spiritele noastre, de aceea ne latră în nopțile cu lună plină ! N'am venit aproape de tine căci ești lângă sicriul în care e nevrednicul trup ce mi-a încătușat tiran sufletul în perioada de călătorie pe pământ, și mi-e rușine de el, mi-e scârbă, mi-e groază de el, pentru că poartă pecetia morții și a micimii, așa cum o aveți toți imprimată în trupurile voastre, cum o au toate lucrurile din fărâma păcătoasă a lumii tale. E atâta senin aicea, Modreanule, atâta pace, atâta blândețe, cum nici în visurile cele mai fericite ale mele n'am întrezărit măcar, cum nici într'un fel n'o să-ți poți imagina atâta timp cât te leagă huma. E imposibil pentru voi să prețuiți ce bine e, ce mult e, ce sublim e, să nu trebuiască să mănânci, să dormi, să bei, sau altceva ; să simți cum sufletul tău mic îmbrățișează Universul până la lăcașurile Lui, să cunoști Adevărurile Eterne, să te îmbete Perfecțiunea Frumosului și să plutești în mările Binelui, cuminecat și tu cu el. Dar în zadar ți le spun, nu poți pricepe acum, noroc că le vei simți și tu odată, dar gândește-te la clipele când plângi împăcat de prea multă iubire, sau când lacrimile îți șiroiau senin, la contemplarea stropului de frumos ce-l aveți și'n tina lumii voastre. Acele momente, la paroxism, le avem noi aici mereu, mereu ; și niciodată nu ne obosesc și niciodată nu ne vor putea plictisi !” — Șoapta se curmă

brusc, fără sfârșit, fără ca Nicoară să-și fi luat rămas bun dela el; și Modreanu nu mai zărea nici crugul albicios și strălucitor, desenându-se aburos pe catranul întunericului din ușa clopotniței.

Morile indoielilor prinseră din nou a-i măcina sufletul, sperându-l. — N'a fost decât o inchipuire bolnăvicioasă a creierului extenuat? se întreabă el înfiorându-se; Nicoară nu venise subțea formă neprecisă din pragul ușii? Cine-i susurase acele cuvinte pe care le auzea și acum, mai stins, ca un murmur îndepărtat de voce? Poate că era bolnav cu temperatura mare, aiura, și fierbințeala sângelui îl făcuse să viseze toate astea. Poate că Nicoară nici nu murise, că nu se întâlnise cu Negruța în mirajul îmbătător și dumnezeiesc al sângelui viu, că el nu priveghea acum un cadavru, cu gânduri tulburi și morbide în cuget; poate că el, Modreanu, se afla suferind în patul său de acasă, și de va deschide ochii o va vedea-o pe mama lui cu fața îngrijorată, schimbându-i compresele de pe frunte?!

Să deschidă ochii? Doar vedea clar la dreapta lui sicriul în care era Nicoară gălbejit, cu nasul lucind de o unsoare rece, și acoperit doar până la jumătatea trupului cu dantela de ață ieftină; vedea lumânările cu limbile auriu-roșcate, îi zărea pe colegii lui jucând cărți într-o bancă din biserica luminată slab, ca și coridoarele spitalelor noaptea, aruncându-i din când în când priviri nedumerite!? Atunci?

Simțea cum în cap i se învâрте repede un titirez care are scris pe o parte „A fost”, pe cealaltă „N'a fost” și titirezul cade uneori cu o formulă deasupra, apoi cade lăsând să se vadă cealaltă formulă, crezând și el într'un fel sau altul. Năucit și turburat adânc, Modreanu își impuse să se gândească la altceva, bunăoară să facă raționamente.

„Toți oamenii sunt muritori,
Socrate este om,
Socrate este muritor”.

Perfect. Țsta era raționamentul cel mai simplu, pe ăsta îl repeta mereu profesorul de Logică în clasa șaptea, pe ăsta nu-l uitau elevii și-l spuneau cu convingere la Bacalaureat.

Sângele este o minune mare,
Moartea este o mare minune.
Sângele și moartea sunt minuni mari.

Adevărat, dar ca raționament este defect, din premisele acelea nu se poate trage o concluzie. Știa și unde era greșeala, dar problema ce-l interesa pe Modreanu, întrebarea ce-l frământa dureros acum era: care e minunea mai copleșitoare? Puternicia și grandoarea sângelui o simțise Modreanu și-l îmbătase, dar taina mirajului morții numai îl ademenise și prin cuvintele fantomei lui Nicoară îl atrăgea tare, tare.

Iarăși huruise strepezitor ușa de două ori când intrară cei patru colegi să-i schimbe pe ei. Sgomotul strident făcu înconjurul bisericii, ciocănisе fiecare timpan, fiecare icoană și apoi se întoarse gemând obosit la ușa. Modreanu pleacă spre casă singur, închis în ființa lui sgândărită de senzații ciudate, ca păcatul greu în străfunduri de conștiință. Pașii repezi bocăneau în noapte, ascuțit și metalic, parc'ar fi sfărâmat sub ei cioburi de sticlă. Printre nori brumateci, sfârticați capricios cum rar se văd iarna, un sfert de lună înghețat plutea parcă cu frică, pitindu-se după ei, trezind câteodată în cristalele de omăt de pe acoperișuri și din șanțuri sclipiri albastrei-argintate.

Modreanu nu știa cu siguranță nimic din ceea ce se întâmplase în seara aceea, păstra doar în suflet o urmă dulce-amăruie de straniu aproape nebunesc, și șoaptele ce le auzise în biserică mai înainte, ca o invitație pentru Drumul cel Mare. Trecea pe lângă un gard de scânduri cenușii, pe care îl lovea cu degetele înmănușate într'un tact regulat, la muzica învălmășită a gândurilor lui. Deodată tresări speriat, mușchii trupului contractându-se într'un spasm de groază: deasupra lui lucise ascuțit o coasă, pe care o ținea de după gard o umbră neagră și uriașă. Fugise înspăimântat, cu inima ticăind disperat, câțiva metri și apoi aruncă o privire înapoi. Deasupra trotuarului o ramură de salcâm ca un braț încovoiat de schelet, cu resturi de zăpadă înghețată pe el, strălucea ca un tăiș de spadă.

Și din nou nori surii brăzdară cerul sufletului lui, și din nou îl cuprinse indoiala asupra sănătății sale.

Partea II-a: In care altul se pare că moare

A trecut mai mult de o lună de când trupul lui Nicoară fusese părăsit în răceala pământului tare. Petalele florilor de pe mormântul lui căzuseră înghețate și vântul zălud de primăvară le purtase pe alte morminte, ca pe niște bilețele de simpatie solidară dintre morți.

Modreanu privea dela geamul camerei lui, în strada stropită cu raze galbene și naive de soare. În mijlocul străzii, noroiul puhav de zăpadă topită se sbătea înfiorat de aripile primăverii ce se ghicea undeva sus, sub cerul de un albastru pur, parcă proaspăt spălat, alintat de văturelele norișorilor, transparenți ca țesăturile diafane ce 'n Orient poartă numirea de „aer țesut”, sau „roua serii”. Prundul de lângă case se usca alb ca trotuarele, iar mătasea verde a unui mușchiu de pe arborele din fața casei strălucea nedumerită parcă de ziua asta luminoasă, atât de deosebită de cele multe din trecut.

Oamenii treceau grăbiți și parcă mai mulți, cu frunțile încrețite de griji, mistuind cine știe ce planuri meschine de traiu; neavând timp pentru a-și deschide sufletul, să primească primăvara, pe care doar copiii lor o simțeau urmărind bețișoarele de chibrituri — nave inchipuite — alunecând repede pe apele murdare din canale.

Pe un stâlp de telegraf, un afiș anunțând un film cu Zarah Leander la cinematograful orașului făcea un semn de adio trist, nimănui, cu fluturarea legănată în sus și în jos a colțurilor deslipite.

Milă disprețuitoare simțea Modreanu pentru toți trecătorii, și Marele Inutil îmbibându-i întreaga ființă. Inutilă graba lor, inutilă frământarea diurnă, inutil afișul de cinema, inutil tot, tot; toți vor ajunge într-o zi, ca și Nicoară, într'un sicriu negru, în mormântul pustiu unde doar viermii îți țin tovarășie vremelnică, și apoi, poate, în lumea lui Nicoară.

Li venea să râdă cu hohote batjocoritoare pentru toată viața lor de aici. Oamenii se nasc oficial, fără consimțământul lor, fără a-i întreba nimeni dacă acceptă sau nu viața. După perioada de inconștiență, vin necazurile, mama te bate pentru că ți-ai murdărit pantalonii, domnul învățător te necăjește cu abecedarul și tabla înmulțirii. Mai încolo te îndrăgostești și suferi, îți dai seama dintr'odată și cu mirare că ești cineva, ești o personalitate distinctă de toți ceilalți, și se năzăresc planuri pentru viitor și de aceea accepți prezentul întotdeauna urit. Un idol de pe muntele Iluziilor îți surâde chemător. Tu crezi că e o fecioară, Gloria, ce numai pe tine te vrea, numai pe tine te așteaptă; când colo e cea mai perversă cocotă, surâsul ei e pentru toți, ca zâmbetul cântărețelor din restaurante. Și nebun te cațeri pe stânci pleșuve, lovindu-te, sgârbiindu-te, sângărând și căzând obosit. Șerpii te mușcă pe cărarea de munte, spinii te înțepă, nopțile te înspăimântă.

Dar te târăști mai departe, cu buzele arse și uscate de dorința de a-i săruta măcar picioarele. (Câte renunțări deja, n'o mai dorești toată pentru tine, doar picioarele să i le săruți!)

Și alte suferinți și alte chinuri, și alte chinuri și alte suferinți.

Rănit, te întâlnești cu un alt rănit ca tine, urcând același munte. Îți spune povestea lui, plină de greutatea urcușului spre aceeași femeie de vis din vârf, ce l-a chemat și pe el. Povestea lui e povestea ta și de aceea începi să-l urăști.

Intr'o zi îți rotești privirea împrejur și zărești alți oameni, mulți, mulți, obosiți și chinuiți, dar cu aceeași himeră în gând. Și alături de ură coboară în sufletul tău mila, și-ți spui orgolios: „Săracii, ei cred că o să fie a lor Femeia de Sus, când colo ea pe mine mă dorește, numai mie mi-a zâmbit fermecător. Ce proști sunt, săracii!” Și fiecare spune despre ceilalți la fel.

Odată ajung cu toții înaintea unui zid de stânci ce nimenea nu-l poate trece, și se opresc, întâlnindu-se cu părinții lor ce au plecat mai înainte din vale, cu alți cunoscuți.

De sus, femeia urlă, hohotind diavolește de păcăleala lor; e bătrână, e urită și e roasă de boli.

Dintre oameni cei mai mulți sunt prea obosiți, își fac locuințe la picioarele zidului de stâncă, intră în relații cu ceilalți, peste ura lor egoistă suprapunându-se interesul tuturor. Nu vor decât mâncare, pace și odihnă, ei ne mai având în față viitorul, ci amintirile din vale și din timpul urcușului, ce par acum trandafirii; trăiesc dela o zi la alta, hrănindu-se cu umbrele trecutului. Aici și așa se naște societatea, din renunțare.

Alții spumegă de mânie, aruncă cu pietre în sus, vor să-și răsbune înșelarea. Sunt firile revoluționare, cu timpul se calmează și intră în rândul celor mulți. Câțiva văd clar, își dau seama de blestemul amar al vieții și-și lovesc chipul de granitul din fața lor, ucigându-se; sunt singurii inteligenți din lume. Poeții și filosofilor au rămas visători în drum, ei mai crezând în mirajul femeii-iluzie, văzând-o tot uluitor de frumoasă, tot chemătoare. Se amăgesc, nevinovat, singuri și mint și pe cei ce vin, descriindu-le dragostea lor cu fecioara de pe munte și îmbătarea priveliștilor ce se văd din vârf, întinzându-se departe, departe...

Da, râdea Modreanu, dar ce amar era râsul acela și ce strident hăuia! Credea sincer în gândurile ce i se vălmășiseră mai înainte fără frâu în creier, deslușea clar pâcla zădărniceii îmbrobodindu-i sufletul, simțea stăpânitoare atracția morții relevată de cuvintele din noaptea priveghiului, dar era prea slab, n'avea curajul să-și mizeze vieța, așa neînsemnată și inutilă cum era, pe taina morții. De aceea îi era frică pe străzi când noaptea își picura cerneala peste oraș, de aceea se întorcea din drum și venea acasă însoțit de vreun coleg, când i se părea seara că vede fantoma lui Nicoară, cu pălăria trasă pe ochi, așteptându-l pe sub porți, de aceea își făcea cruce înainte de culcare.

Era om Modreanu și minunea sângelui nu mai era minune!

Pe ațe subțiri de ploaie, cerul își vărsa toată apa strânsă în decursul iernii, biciuind nemilos pământul îmbrăcat în haina de doliu a nopții. Numai picurii se auzeau ciocănind mărunț și continuu în coperișuri, priticind sgomotos în băltoacele pline. Becurile felinarelor luminau palid, sgribulite și ele de umezeala rece ce pusese stăpânire pe tot cuprinsul dintre cer și pământ. Nici trecători întârziți, nici câini rătăcind pe uliți, nici chiar stafiile miezului de noapte nu și-ar fi părăsit adăposturile subpământene, în seara asta cu miros de pământ zemos și de putreziciune: aroma începuturilor de primăvară.

Modreanu se trezi din somnul sbuciumat și băjbăia cu panică în suflet după comutatorul de lângă pat. Lumina țâșni speriată, ascunzând umbrele neliniștite ale întunerecului. Își aruncă privirea scotocitoare și îngrozită de vis prin toate colțurile încăperii, dar totul era la loc, nimic strein în cameră, masca de bronz a lui Goethe atârna nemișcată deasupra biroului, cele două cranii pictate de prietenul său în galben și negru, pe care el le numise simbolic „Felix” și „Amor”, stau prinse de perete, cu același rânjet straniu de oase și gingii știrbe.

Iarăși visele acelea înfiorătoare ce se repetau întocmai îi chinaseră somnul, agitându-l până aproape de nebunie.

Se făcea că era în fața gurii puțin deschise a unei peșteri pline de umbre surii, din care se auzeau gemete sfâșietoare de oameni în agonie. Știa bine în vis că acolo era ladul și totuși trebuia să intre târîndu-se pe brânci. Înăuntru era întuneric orbitor și răceală de mormânt; pe jos bolovani și fragmente de mobilă devastată, de care se împiedeca, lovindu-se. Gemetele se auzeau acum de pretutindeni, asurzitor, și apoi mii de mâini îl pipăiau lacome, agățându-se de el cu ghiare de cucuvele, sfâșiindu-i hainele. Fugea înspăimântat spre ieșire, însoțit de urlete și de mâinile ce nu se vedeau, împiedecându-l. Apoi se pomenea într-o vie; e noapte și cerul zăbrelit cu nori. Printre araci, destul de departe, o umbră mai neagră decât noaptea alunecă lin, aerian. Teama urcă gâlgâitoare și se oprește în gâtul uscat, ca un nod. Fuge cu pași scârțâind pe prundișul pietros spre un castel de ruină, inconjurat de brazi adormiți. Poarta de lemn gros se deschide și se închide singură în urma lui, scrâșnind ruginit din balamale, trezind ecouri stridente sub bolți. Modreanu trebuie să urce în camera din turn, și treptele în spirală sunt mici, putrezite și innecate în neguri bătrâne, înăbușitoare. Urcă cu graba groazei, dar aripile păsărilor de noapte îl lovesc peste ochi, îi mușcă buzele cu plisc de oțel, trepte se prăbușesc și din pereți, aproape-aproape, sticlesc roșii, ochi mici vicleni. Apoi un hohotit puternic, idiot, animalic și deasupra lui, un cap, numai un cap schimonosit îngrozitor, se leagănă spânzurat, la dreapta... la stânga... Atunci se trezește, umed de sudoare rece și tremurând de spaimă aprinde desnădăduit lumina.

Modreanu se mai liniște puțin, dar gândurile-i erau tot bântuite de frică. — Ce ușor ar fi putut înnebuni sau chiar muri în decursul unui astfel de vis, și nimeni n'ar fi putut afla cauza

adevărată, vorbele unui idiot nu le-ar fi crezut nimenea, sau buzele înghețate ar fi ascuns taina numai pentru ele! Păriuții dormeau în dormitorul de jos, servitoarea în bucătărie, singură camera lui era la etaj, așa că nici țipetele nu i s'ar fi auzit.

Dar dacă într'adevăr erau năluci ce-și părăsesc mormintele noaptea și-și poartă pașii de abur prin casele oamenilor? Nu, nu se putea, doar religiile creștine se împotrivesc hotărât acestei credințe, și apoi el era creștin, cel puțin botezat creștin! Dar atunci de unde atâtea povești cu strigoi, cu vedenii, cu apariții diavolești; povești pe care lui îi plăcea să le audă de mic, povestite de lăptăreasa dela țară sau de servitoarele mai bătrâne? Cui i-ar fi trăsnet în cap așa ceva, dacă nu s'ar fi întâmplat nimic supranatural niciodată? Nu, să nu se mai gândească, sunt minciuni toate acelea, creații absurde ale sufletului primitiv — își spuse nu pe deplin convins, Modreanu — și apoi dacă ar exista, în niciun fel nu li s'ar putea împotrivi.

Se rugă mai cu credință și se culcă stingând lumina. Umbrele năvăliseră din colțuri în cameră, dar Modreanu nu le vedea, asculta acum cu atenție răpăitul monoton al ploii și se gândea cu tristețe la pustiul mormântului lui Nicoară, singur în noapte, singur în ploaia asta ce sgârie nervii. Își puse în gând ca mâine după amiază să cerceteze cimitirul și mormântul lui Nicoară, primăvara, mai ales când e timp frumos, cimitirele părând atât de nefirești. Dar de ce era așa de greu să-și imagineze ziua de mâine? De ce i se părea atât de îndepărtată?!

Prinse cu urechea șgomotul slab al ușii dela balcon, ce se deschise încetșor și apoi lipăit mulcom de picioare goale și umede. Visa oare? Un om cu rasă brună de călugăr franciscan, cu fața palidă, parcă modelată aspru dintr'un lut foarte galben, îl privea cu ochii cenușii, lucitori ca oțelul și oarecum înghețați. Lui Modreanu parcă nu-i era frică, simțea doar o răceală nefirească infiltrându-i-se în vine. Omul, care nu arăta a fi om rău ci mai mult absent, se apropie încetșor de el, se așază pe pat, neîncetând a-l privi.

— Ce degete subțiri și nemișcate, ce albe îi erau mâinile — își spunea Modreanu, simțind cum se scurge în el blândețea unei păci mari, peste oboseala crescândă. Omul cu rasa de călugăr se plecă spre el, degetele îi mângâiau acum câținel fruntea și un zâmbet bun înflori pe buzele lui... Nicoară.

I-ar fi șoptit numele, dar limba lui Modreanu era prea grea și simțea binefăcătoare liniștea, doar privirile lor se contopeau hipnotic, mai mult... mai adânc...

Pe fire subțiri de ploaie cerul continua să-și verse crud apa, peste pământul îmbrățisat de noapte. Picurii ciocăneau ghiduș în coperișurile caselor, becurile felinarelor spălau împrejurul lor cercuri mici de întuneric, tremurând șgribulite de atâtea umezeală rece. Aroma primăverii, de putred și glod pleoșcăt, persista pătrunzător, în noaptea fără trecători pe uliți.

Noaptea pe front

de

Alex. Jebeleanu

*Ascultă, camarade, cum ne chiamă
Cu șuere de gloanțe moartea hădă.
— În noaptea asta parcă nu mi-e teamă,
Căci uite, luna a 'nceput să rădă.*

*Ci-aș vrea să dorm, că 'n holdele de vis
Mă strânge 'n brațe mama, și-acasă
Se scutură 'n grădină un cais
Și iarba parcă-i toată de mătășă.*

*Înaintăm prin vânt și prin dogoare
Și-obuzele continuă să cadă;
Din cer pică o stea tremurătoare
Și-un camarad s'a prăbușit grămadă.*

*Și-și desfăcuse foile de sânge
În grădina frunții lui o rană...
— O fată poate 'n somn acuma plânge
Și-o mamă 'ngenunchează la icoană.*

*Și noi înaintăm tot mai departe
Aproape de vieață și de moarte,
Iar patul puștii când se încălzește
Simțim în suflet țara cum ne crește.*

Giulio Bertoni și România

de

Pimen Constantinescu

În vara anului trecut se stîngea în Cetatea Eternă academicianul italian Giulio Bertoni, cunoscut în lumea cultă ca unul din cei mai de seamă romaniști ai vremii. Pierderea lui e mai sincer regretată de intelectualitatea țărilor neolatine, deoarece bunul savant italian gălsea, în cursul harnicelor sale activități, ocazia de a se ocupa de fiecare limbă romanică în parte și de a-l dăruia fiecăreia câteva din roadele științei și spiritului său. Nu vom insista, din lipsă de spațiu, decât asupra idelilor, sentimentelor și înfăptuirilor ce ne privesc direct pe noi Români.

Transferat la universitatea din Roma în 1928 — după ce fusese profesor la Fribourg, în Elveția franceză, între 1905 și 1920 și apoi la Torino, — și ales membru al Academiei Italiei, la trei ani de la fondarea ei, în 1932, — Giulio Bertoni se bucura de multă încredere și simpatie, nu numai în cercurile specialiștilor, ci și în cele politice. În bună parte, grație sprijinului său și pe baza referatului favorabil făcut împreună cu profesorul Vittorio Rossi, s'a putut transforma, în 1929, cursul liber de limba română — creat de d-l Claudiu Isopescu, în 1926, la universitatea din Roma, cu aprobarea lui Pietro Fedele, pe atunci ministru al Educației Naționale, — în conferință (ministru fiind d-l Balbino Giuliano), iar în urma vizitei lui Bertoni în România în 1935, în sfârșit în catedră. Acestei inițiative i-au urmat apoi altele: crearea unor lectorate de limba română la diferite universități din provincie, începând cu acela al d-lui Mario Ruffini la Torino, în 1931, ridicat ulterior la rangul de conferință; apoi la Milano, al d-lui Gino Lupi; tot la Milano, la universitatea Sacro Cuore, al d-lui Marcello Camilucci; la Padova, prin sprijinul d-lui Ramiro Ortiz, lectoratul d-rei Ninette Façon, la care a urmat, în 1938, d-ra Alexandrina Mittelu; la Florența, al d-lui Gheorghe Caragăță; la Napoli, al d-lui Teodor Onculescu; iar, din anul trecut: la Palermo, al d-lui Petru Iroale; la Bari, al d-nei Marina Lupaș-Vlastu.

Giulio Bertoni susținea, ca și alți savanți italieni — ca romanistul Ramiro Ortiz, atât de scump nouă Românilor, ca marii lingviști Matteo Bartoli sau Carlo Tagliavini, — că niciunul romanist nu-i este permis să nu cunoască limba și dialectele române și că multe din problemele limbii și dialectelor italiene se clarifică sau își găsesc confirmare în studiul romanității orientale. Împărțiri mai vechi, în trei domenii, a romanității (central, occidental și oriental) el îi opunea una mai simplă, mai măgulitoare și mai fructuoasă pentru noi, în două ramuri, și anume admitea că Italia și România formează domeniul oriental (caracterizat prin pluralul declinării române și italiene în *-i* sau în *-e*, corespunzând nominativului plural latin, iar la conjugare, persoana a doua singular terminată *-i* în ambele limbi surori), — în timp ce Franța și Iberia alcătuiesc domeniul occidental (caracterizat, la declinare, prin pluralul în *-s*, ca la acuzativul plural latin, iar la conjugare, persoana a doua singular terminată, ca în latinește, tot în *-s*). Evident, teza aceasta nu convine filologilor maghiari, care caută în fel și chip să exagereze și să multiplice deosebirile dintre poporul român și italian, prin fel de fel de motive de ordin religios, istoric, politic etc., insinuând asupra balcanismului, grecismului, turcismului nostru.

În privința numelui poporului și țării noastre, se știe că nu toți italienii sunt de acord. Propunerea lui Bertoni e cea mai bună, mai practică, mai firească: *romeno* și nu „romano”, „ru-

meno" sau „rumano”; și *Romania*, în loc de „Romenia”, „Rumania” ori „Rumenia”, — fără să mai amintim de aceleași forme pentru numele țării, accentuate de unii italieni pe antepenultima („România” de altfel e acceptată îndeobște ca denumire a întregel romanității, în opoziție cu „Slăvia” ș. a. m. d.)

A sprijinit de asemenea campania de traduceri din literatura română în italiană, începută cu zel de d-l Claudiu Isopescu, fie prin unele prefete, ca de ex. la „Una lettera smarrita” de I. L. Caragiale (Perugia, La Nuova Italia, 1929), la „Ciuleandra” a d-lui Liviu Rebreanu (Perugia, La Nuova Italia, 1930), la „L'Italia vista da un romeno” de Nicolae Iorga ș. a., fie prin conferințe cu subiect românesc, ca „L'umorismo di Caragiale” (Roma, 18 Dec. 1931). De asemenea a publicat, în colecția „Testi e manuali” a Institutului de Filologie Romanică dela universitatea din Roma, „Antologia romena”, în românește, a d-lui Mario Ruffini (Modena, Soc. Tip. Modenese, 1940), iar în colecția „Studi e testi”, sub titlul „Poesie scelte di Mihai Eminescu”, o culegere de 22 poezii ale marelui nostru poet, însoțite de traducerea în proză a d-lui Umberto Ciacciolo, de o introducere și de note.

Pe studenții săi și al d-lui Isopescu îi sfătua insistent să vină în România pentru a adânci studiul limbii noastre la fața locului. El însă ne-a vizitat țara o singură dată, însoțit de d-l Claudiu Isopescu, între 10 și 23 Aprilie 1935, pentru a ține câteva conferințe în centrele noastre universitare, începând cu Clujul. Cu acea ocazie, postul de radio Bari a inaugurat ora dedicată României. A fost numit doctor honoris causa al universității din Cernăuți și membru de onoare al Academiei Române. A primit decorația de comandor al ordinului Coroana României, iar mai în urmă crucea „Meritul cultural cl. I”.

Încă din Decembrie 1931, fondase la Roma „Asociația culturală Italo-Română”, având ca vicepreședinte pe d-l Claudiu Isopescu, iar ca președinți de onoare pe miniștrii Educației Naționale de atunci, al țărilor respective: Balbino Giuliano și Nicolae Iorga. Activitatea acestei asociații a fost însă descendentă, din lipsa de coeziune a membrilor ei.

Din opera lui Giulio Bertoni s'a tradus în românește falsosul articol despre *Limba*, din vol. XXI al Enciclopediei Italiene (București, 1936). Credem interesant și util, ca încheiere, să punem în lumină câteva pasagi cu privire la sentimentele sale de filoromân, desprinzându-le din două scrisori adresate subsemnatului, la câteva săptămâni după pierderea Basarabiei și Bucovinei de Nord.

În una, datată din Roma la 17 Iulie 1940, Giulio Bertoni scria: „Dragă coleg, Am fost foarte impresionat de expresiunile d-tale din ultima scrisoare. Eu sunt convins că adevărata și sănătoasă colaborare științifică va duce la profunde și sincere apropieri politice. Este imposibil ca România și Roma să nu se întâlnească pe terenul acestei fraternități, pentru ambele popoare sortite de istorie, adică de Dumnezeu. Oamenii ca Marcu, ca d-ta (și ca toți filologii ai voștri) vor și să mențină vie flacăra acestei prietenii. Pe de altă parte, Institutul de Filologie Romanică dela universitatea din Roma nu va înceta acțiunea sa în această privință. Străduși-vă să trimiteți, dela universitățile românești, cât mai mulți tineri licențiați la Institutul din Roma, — care va fi astfel legătura vie a activității culturale. Trăiască România, trăiască Italia, prietene și nu numai surori...”

În alta, din 3 August 1940, ilustrul savant continuă aceeași ordine de idei și sentimente: „Scumpe coleg și prieten, scrisoarea d-tale, a unui frate al Romei, (e vorba de o scrisoare publicată și în revista literară „Meridiano di Roma”, în legătură cu prăbușirea granițelor noastre dela Nistru), nu se citește fără emoție. D-ta știți câtă dragoste am eu pentru *cetatea orientală a latinității*. Vălu face să apară o „Nova Latinitas”, în care România va avea să-și spună cuvântul său istoric, când legături indestructibile o vor uni de Roma. „Nova Latinitas” va fi probabil titlul unui buletin pe care îl va publica, din 1941 înainte, Institutul de Filologie Romanică din Roma. România va trebui să fie acolo reprezentată cu demnitate. D-ta ești cel dintâi cărui fac cunoscut acest proiect al meu, despre care îl vâlu informa, când ideea va fi precizată, și pe d-l Marcu. Și vâlu scrie... tuturor celor care vor avea să contribuie la formarea unei latinități tradiționale și nouă, artistică și studioasă, pregătită nu numai în Occident, ci și în Orient, de către Români. Italia nu poate uita contribuția României la studiile romanice și la valorificarea spiritului latin. Cu aceste sentimente, vă strâng din toată inima mâna, invocând o pace dreaptă, senină, pentru gloria umanității și, prin umanitate, a latinității...”

Revista de care vorbește ilustrul academician a apărut, în Ianuarie 1941, nu cu titlul de „Nova Latinitas”, ci cu acela de „Cultura neolatina”. Astfel, după ce fondase încă din 1917 revista de specialitate „Archivum Romanicum”, Bertoni precedea la crearea unei publicații mai puțin aride, pe care însă n'a avut fericirea s'o cristalizeze nici în timpuri de pace și nici mai multă vreme. Ar putea totuși să fie continuată de urmașii săi, în același spirit de dragoste senină și optimistă față de romanitate.

Amintind aceste fapte, toți cei care se preocupă de soarta neamului nostru în viitoarea așezare a omenirii, nu pot decât să regrete sincer dispariția prea timpurie a unui savant, ce-ar fi putut lupta cu autoritate și de sigur cu succes, pentru idealul expuse mai sus și atât de scumpe oricărui Român. Aceasta cu atât mai mult, cu cât spiritul iubitor al lui Bertoni — lucru ce nu poate scăpa nimănui — se înalță, în viziunile sale, deasupra elementului trecător al vârtoarelor de astăzi, oricât de groaznică ni s'ar părea nouă, celor care o trăim zi de zi, cu înfrigurare.

Ulianovka

de

Gheorghe Bona

*Din zori,
vuiet de pământ și nori,
foc ucigător s'a pornit.
Cer coclit.
Mitralierele scuipe moarte.
Cuvintele au amorțit
și inimile toate
bat în răbufnit de soarte.*

*Priviri încondeiate
de zâmbete ciudate.
Mâini încordate
strâng clipele înfierbântate.
Țipetele cad însângerate
și focul din nou s'a 'ntețit.
Încet,
încet
și durerile tac,
căci ordin de atac
din nou a sosit.*

*Soarele din asfințit
privește 'nebunit.*

*Vehicule fantastice și necurate
roțile-și mână în goană nebună.
Vedenii sub ochi ți se-adună.
Oșelul se sparge și tună.
Morți în foi de cort se-adună ...*

*...
Țară bună,
Mamă bună,
Moarte, poruncă străbună.*

TEXTE, SCRISORI ȘI AMINTIRI

Din corespondența lui Duiliu Zamfirescu

de

Gh. Tulbure

În corespondența lui Ion Bogdan am găsit opt scrisori primite de la Duiliu Zamfirescu, între anii 1900—1906. După ce corespondența lui D. Zamfirescu cu Titu Maiorescu a fost dată publicității de d-l E. Bucuța, aceste scrisori adresate de distinsul colaborator al „Convorbirilor Literare”, pe când se găsea la Legația noastră din Roma, nu constituie o contribuție interesantă nici pentru viața și opera, nici pentru conturarea personalității parnasianului scriitor de la începutul veacului nostru.

Relațiunile personale, care s’au dezvoltat întâmplător între poet și directorul „Convorbirilor” de pe atunci, este firesc să se resimtă într-o corespondență al cărei centru de interes se înfăptuiește la preocupările unei colaborări de la distanță. Romancierul — care din fire nu era un om apropiat — este și în scrisori același aristocrat distant, corect și stilat, cum îl cunoaștem din alte aprecieri. Preocupat de sine, de eroii săi, de gândurile și manuscrisele sale, el coboară pe hârtie numai strictul necesar, fără să dea amănunte și fără să facă mărturisiri pornite din substanța intimă a vieții lui. Duiliu Zamfirescu nu se destăinuiește și nu se cheltulește prea mult, cu nimeni. O singură mențiune subiectivă strecoară într-o scrisoare, despre poezia sa *La Orșova*, apărută în „Convorbirile Literare” nr. 8, din 1901. Cât despre *Mihail Sadoveanu* și *Ștefan O. Iosif*, se mulțumește cu două vorbe aruncate în fuga condelului, pe cât de calculate, pe atât de stereotipe. În rest, aceeași atitudine impusă, care șade bine unui clasic, dublat de un diplomat. Pe ici pe colea o glumă ușoară, un zâmbet afectuos îl umanizează stilul, apropiindu-l oarecum de simplii muritori.

Ni se pare ciudat, însă, că deși trăiește 15 ani la Roma, într-un splendid peisaj mediteranean, într-o atmosferă latină, plină de culoare, Duiliu Zamfirescu nu-și spovedește impresiile. O seamă dintre contemporanii săi i-au înfrozat uneori această alură glacială. Însăși corespondența sa cu Titu Maiorescu a fost socotită ca lipsită de o valoare literară. Noi credem însă, în legătură cu această corespondență, că nu e cazul să emitem aprecieri. Indiferent de ținuta și maniera sa în relațiile sociale, Duiliu Zamfirescu a fost, pentru vremea sa, un scriitor tot atât de valoros, cum a fost de pildă Vasile Alecsandri pentru epoca de după 1848. Estetician, dublat de un romantic, entuziast și ardent patriot, el a fost un suflet înamorat de frumos, un spirit pururea agitat și fără astâmpăr, în urmărirea unui înalt ideal artistic, acesta situat adesea — după părerea unora — dincolo de hotarele puterii sale de creație.

Ca și bardul din Mîrcești al iatinității noastre — cu care are multe note de înrudire spirituală — Duiliu Zamfirescu și-a îndreptat inspirația cu multă admirație, și cu succes, către marterele izvoare creolotoare ale latinității.

I

Iubite Domnule Bogdan,

Me grăbesc a răspunde scrisorii D-Voastre din 21 X-bre, asigurându-ve asupra soartei viitorului număr din „Convorbiri”: am trimis manuscrisul D-lui Dragomirescu. E adevărat că-i puțin, — dar fiind doctoria bună, trebuie luată în doze mici.

Lăsând gluma la o parte, — am fost silit să trimit numai câte-va pagini, spre a păstra alte atâtea, cu cari să leg firul poveștii.

Din nenorocire, n'am putut să lucrez în vremile din urmă: am avut un copil bolnav, ceea ce m'a răscolit sufletește atât de mult, încât nu mi mai puteam aduna mințile împrejurul unei idei. Acum parcă lucrurile merg mai bine. Când se vor însenina de tot, ve făgăduiesc să me aștern pe scris. Me muncește gândul unui nou roman, al cărui suflet va fi nepotul lui Comăneșteanu (dacă ați citit în Resboiu). Numai să am răgaz și să fiu liniștit, — încolo viața mea adevărată o trăiesc în gând, cu himerele lumii pe care o cunoașteți

Ve mulțumesc că țineți a începe veacul nou al „Convorb.” cu Lydda.¹⁾
Ve urez sănătate și toate cele dorite, de sfintele sărbători.

al d-stre, Duiliu Zamfirescu

II

Roma, 6 Iunie 1900

Onorabile Domnule Bogdan,

Ve rog să'mi răspundeți numai de cât dacă aveți o pagină de manuscris din Lydda și, în caz afirmativ, să'mi spuneți ce număr poartă. Ar trebui să fie o jumătate din pagina 96, cu care începe a 2-a „însemnare a betrânului”, — aceasta, fiindcă manuscrisul meu urmează la pagina 97 și urmarea nu se leagă cu partea publicată în fascicula I de la 15 Ianuarie 900 (pag. 18).

Ve mai rog să cereți Administrației „Convorb.” să'mi trimită no. 12 din anul trecut, ce'mi lipsește din colecție (spre legare).

M'am întors la Roma de câte-va zile, și vreau să continuu mai departe, — deși sunt solicitat de alte gânduri, în altă direcție. Trebuie însă să termin ceea ce am început, căci numai atunci se va vedea ideea fundamentală a lucrării.

V'am fost trimis din Focșani un exemplar „In Resboiu” tradus în franțuzește. Ar fi drept să se menționeze ceva în „Convorbiri” despre aparițiunea ediției franceze, dat fiind că textul original a apărut pentru întâiași dată acolo.

Pe când eram în București, am dorit să ve întâlnesc și am încercat să viu într'o sâmbătă la întrunirile D-Voastre. Din nenorocire, Dl. Dragomirescu (a cărui adresă o cunoșteam), nu mai ședea în strada S. Apostoli 22, iar urmașul seu în casă n'a știut să'mi dea decât indicațiuni vagi, ceva cam prin strada Romană. Acestea se petreceau în seara de sâmbătă 19 Maiu (stil nou) dacă socotesc bine, adică tocmai ziua când ne întorceam dela Curtea de Argeș, cu dl. și dna Maiorescu. Adresa D-Voastre imi scăpase din minte, lucru pentru care ve rog să me iertați. Acum o regăsesc în „Convorbiri” (și schimbată).

În așteptarea răspunsului D-Voastre, ve rog să primiți o strângere de mână amicală.

Duiliu Zamfirescu

III

Roma, 22 Iunie 1900

Iubite Dle Bogdan,

Iată, în locul Lyddei, o poezie ... la Orșova. A eșit așa, dintr'un sughiț de indignare și de ură, când, acum o lună, m'am oprit pe malurile betrânului nostru fluviu. Nu știu dacă Domniile-Voastre, ceva mai tineri decât mine, ve simțiți întorși cu întreaga estetică spre această formulă a patriotismului ... Probabil că nu. Dacă nu, dați-i drumul înaintea pe răspunderea mea; dacă da, atunci judecați-o cu acest criteriu și spuneți-mi ce ve place și ce nu ve place.

Lydda va urma, acum mai cu seamă, dupe ce m'am descărcat de obsesiunea Dunării. Pagina indicată de D-Vstră se leagă exact cu pagina 97.

Traducătorul romanului este Dem. J. Ghika (fiul generalului J. Ghika — a nu se confunda cu omonimul traducător al lui Herodot și Shakespeare), secretar al 2-a pe lângă Legațiunea de aici.

Mulțumesc pentru numărul 12 din „Convorbiri” și cu bună prietenie.

Al d-Vstre, Duiliu Zamfirescu

IV

Roma, 27/11 Martie 1904

Iubite Domnule Bogdan,

Iată sfârșitul Lyddei. Dumnezeu s'o ierte!

Această vorbă creștinească este mai mult decât o vorbă goală: va înțelege ceva publicul cetitor? sau lucrarea e menită să fie îngropată ca eroina ei?

¹⁾ Nuvela lui D. Zamfirescu.

Incepută de mult, întreruptă, plină de abstracțiuni și de greutate, mă tem că nici partea de ideal omenesc tangibil ce conține nu va fi înțeleasă.

Dar, la urma urmei, ce poți să faci? Așa scrie la cartea destinului, că fie-care este ceea ce este.

Cu bine,

al D-tale, Duiliu Zamfirescu

V

Roma, 31/13 Ianuarie 1906

Domnule Bogdan,

Văd că „Convorbirile” nu mai sosesc. Au murit? Stau să moară?

După vorba ce mi-ați spus-o în fugă, la București, mă tem de o catastrofă.

Cu toate astea, am primit dela Dl. Maiorescu o scrisoare, prin care îmi cere să pregătesc ceva pentru 1 Martie, dată la care „Convorbirile” intră în al 40-a an. Am răspuns (ceva cam târziu, fiind bolnav), că mă voi executa cu plăcere. Cum însă Dl. Maiorescu e probabil în străinătate de vacanțe, viu a vă reînnoi făgăduiala, direct D-Vstre, cu această adăugire, că dacă e mare lipsă de material, vă pot trimite chiar acum începutul noului roman.

Cu cele mai bune urări de anul nou,

rămân al D-Vstre,

Duiliu Zamfirescu

VI

Roma, 24/6 Februarie 1906

Stimate Domnule Bogdan,

Nu înțeleg cum de apare în curând no. 1 al anului 1906, când eu nu am primit no 11 și 12 pe 1905. E, probabil, o eroare de transmisiune, și, prin urmare, te rog să binevoiești a-o îndrepta, trimițându-mi ultimele două fascicule, spre a nu mi-se discomplecta colecția.

Deasemenea nu pricep ce este cu tipografia și editura. Am trimes lui Socec prețul abonamentului pe 1906; ba, mai mult, răspunzând la o invitație a sa, de a-i da un autograf pentru o publicație aniversară (50 de ani de viață a librăriei), îi făceam un titlu de glorie din editarea „Convorbirilor”. Asta însemnează a innemeri Miercurea la stână.

Vina este oare-cum și a Domniilor-Voastre, cei din Comitet, că nu m'ați ținut nici o dată în curent cu viața revistei. Din când în când, la vreme de aman, ați recurs la colaborarea mea, — când ați fi putut să mă informați mai des de mersul trebilor și să mă puneți la contribuție în toate felurile.

Acestea zise, să revenim de a dreptul la romanul meu de astăzi. Vă trimet începutul lui (23 pagine), dar cu dorința de a nu se publica decât în Martie, atât fiind-că țin să se inaugureze anul al 40-a al „Convorbirilor” cu lucrarea unui vieux de la vieille, cât și mai cu seamă pentru-că nu am destulă materie gata spre a garanta neîntrerupta lui publicare, până la sfârșit. Dar dacă, totuși, este așa mare lipsă de materie, încât nu se poate amâna până la Martie, dispune cum vei voi. E probabil că la primăvară voi fi silit să viu în țeară, unde am treabă și unde nu pot scrie.

Rog să mi se păstreze manuscrisul, recomandându-se zefarilor să nu rupă paginile, și să nu le murdărească. Părțile deja imprimate vor rămânea la D-ta până la complecta lui publicare, după care vei binevoi a mi-l restitui.

Al D-tale vechiu prieten,

Duiliu Zamfirescu

VII

Roma, 5/18 Martie 1906

Stimate Dle Bogdan,

Trimit urmarea romanului, dela pagina 24—45 inclusiv. Sunt încântat că am putut să încep o lucrare mai lungă, și, chiar dacă voi fi silit să o întrerup, ea mă va urmări peste tot, așa încât va trebui s-o sfârșesc. Zic asta, de oare-ce afacerile mă silesc să viu în țeară după Paște, când, la trecerea mea prin București, ne vom vedea, de sigur.

Voiu pleca de aici, probabil, în ziua de Paști seara (așa ca să nu perd zile muncitoare din concediu), așa dar la 2/15 Aprile. Până atunci sper să pregătesc manuscris pentru a treia urmare și să ți-l trimit, înaintea de a porni din Roma. De acoloa încolo, nu mai garantez nimic, de oare-ce la țeară mă iau treburile de cap. Afară de asta, îți spun drept, îmi e și drag să umblu în primăvara noastră, cu mintea descărcată de dinamită su-fletească, ca o pușcă de soldat în concediu.

Numerele 1 și 2 ale anului 1906 se prezintă bine. Sadoveanu e violent, dar e scriitor. Răsboiul pe care i-l face Sanielevici, deși în multe nedrept, are să-i fie folositor, dacă Sadoveanu are echilibru la minte.

Sonetul lui Iosif „Primăverii” cuprinde vorba îmbii cu înțeles de trimiți („ce daruri îmbii?”) ceea ce nu e admisibil în limba românească de la noi. A imbia înseamnă „in-duire”, „engager”, iar nu „envoyer” sau italianescul „inviare” (cu care își are etimologia egală). Zice-se: „mă imbie norocul” sau „se imbie unul pe altul”, dar nu se zice „imi imbie daruri”.

Afară de asta, strofa a patra, care, la sonet, este iohiul poeziei, coprinde un rebus.

Am scris lui Socec; am primit numerele întârziate; — foarte bine.

Al dtale devotat, Duiliu Z.

VIII

Roma, 16/29 Iunie 906

Iubite Dle Bogdan,

Bine că mi scrii, să mă chemi la datorie. Trebuie să știi că de la întoarcerea mea din țeară n'am putut să mi trag sufletul de griji și treburi. Acum am expediat pe toată lumea în toate părțile, și am rămas singur cuc, atât la mine acasă, cât și la Legație. Această stare de beatitudine (ceva cam caldă) va dura până pe la 1 August stil nou, când voi veni din nou în țeară. Prin urmare, aici e nădejdea. Va voi „muda”¹⁾ să revie, bine; de unde nu, nu.

Dumneata fii bun și scrie mi care este ultimul termen pentru trimiterea manuscrisului.

Vei vedea că ceva are să iasă, fiind-că mă simt încărcat de material, ca o șușanea de pulbere.

Al D-Tale bun prieten,

Duiliu Zamfirescu

¹⁾ muza.

G Â N D Ș I F A P T Ă

Traduceri din literatura română

— Caragiale, Sadoveanu —

Până nu de mult, revistele și ziarele noastre reve-
neau din când în când, pe ton uneori destul de violent,
asupra traducerilor ce se făceau în limba noastră din lite-
raturile străine. Am intervenit la un moment dat, în această
discuție, lămurind problema în întreg complexul ei, destul de
larg¹⁾ și ajungând la concluzia că cei ce se ridicau împo-
triva transpunerii operelor literare străine în limba noastră
se așezau pe o poziție străină de cea a artei, deci că din
punctul de vedere al literaturii, toate imprecăuțiunile lor
erau nedrepte și toate constatările eronate. De asemenea,
lămurind că fenomenul acesta al traducerilor nu este unul
specific vremurilor actuale și cu atât mai puțin specific
romănesc, conchideam la finele celui de al doilea articol
că, pe lângă alte nenumărate servicii pe care le fac, ele
mai îndeplinesc și misiunea atât de prețioasă — astăzi mai
ales, când oamenii se pândesc cu dușmănie, uitând locul
deosebit ce-l ocupă între viețuitoarele pământului — de a
apropia pe semenii, a-i face să se cunoască, să se stimeze,
poate să se înțeleagă și — cine știe! — chiar să se iubească
reciproc.

La drept vorbind, nici nu există mijloc de a cunoaște
mai bine, mai adânc și în ce are mai ales un popor decât
producțiile lui spirituale în general și cele artistice în spe-
cial. Nu că luând contact cu aceste creațiuni s'ar putea
prinde într-o formulă caracterul acelui neam. Este îndoie-
nic dacă la asemenea definiții se poate ajunge vreodată și este
sigur că ele n'ar folosi la nimic. Dar, prin acest contact
cu operele de artă ale unui popor, ne putem da seama,
în chip obiectiv, fără rezerva pe care o impune oricui
teamă de a cădea victima unei abile propagande, de va-
loarea lui spirituală, de aportul lui pe tărâm intelectual în
patrimoniul universal, de creațiunile sale cu caracter etern-
uman, care durează peste timpuri și peste granițe trecătoare.
De aceea, unul din cele mai simple și din cele mai eficace
mijloace de a ne face cunoscuți străinătății, fără să ni se
pună la îndoială sau să ni se ignoreze realitățile, este pre-
zentarea celor mai de seamă opere literare românești în
transpunerii străine, peste hotare. Un roman bun, tradus
într-o limbă de circulație universală, creiază poate unei
țări un prestigiu mai mare și mai durabil decât un război
câștigat prin grele lupte. Nu mai încap însă discuții că
acest roman este mult mai fecund în achiziționarea de
simpatii și prețuri pentru țara lui de origine decât o serie
întreagă de conferințe ale unor oameni de încontestabilă
valoare științifică sau decât eforturile unor numeroși func-
ționari foarte sânguincioși, care se lovesc deopotrivă de
scepticismul menit să întâmpine totdeauna știința și obiecti-
vitatea puse în slujba patriotismului.

Este o situație la care grăbiții înșurătorii ai traducerilor
nu s'au gândit când le condamnau atât de definitiv. Lite-

ratura noastră românească, oricât de nouă și oricât de
firavă, cuprinde câteva opere care pot sta în chip onorabil
alături de cele din marile literaturi. Era un legitim drept
ca țara noastră, care primise cu atâta căldură numeroase
traduceri în lungul vremilor, să-și plătească o parte din
datoria contractată, dând ea însăși literaturii lumii în limbă
de largă circulație, — pentru că din păcate limba noastră
ne este numai nouă și la zece-cincisprezece oameni de
știință de peste hotare cunoscută, — creațiuni de mare
valoare. Este aici un act de onestitate spirituală, dintr'un
punct de vedere, după cum este o îndatorire tot pentru
noi să îngrijim de realizarea acestor traduceri — singurul
chip de a cuceri lumea pentru micile popoare, — făcând
astfel posibilă cunoașterea operelor literare românești re-
marcabile și reprezentative. Realizând aceasta, se îndepli-
nește însă în chip automat una din sarcinile de căpetenie
ale unei organizații de Stat moderne: oficiul de propa-
gandă. Căci nu există propagandă mai fericită decât a pre-
zența străinătății creațiunile noastre literare cele mai de
seamă; ce putem crea și ce suntem.

Salutăm de aceea cu o dublă satisfacție evenimentul ce
s'a produs recent, când în colecția editurii pariziene *Didier-
Les oeuvres représentatives des lettres étrangères*, s'a
inaugurat seria consacrată literaturii române. Este satis-
facția firească ce o simte orice iubitor de artă văzând în
sfârșit deschisă posibilitatea prețurii literaturii românești
în străinătate și, poate, chiar o nouă perspectivă pentru
fiecare din scriitorii noștri, după cum este și mulțumirea
celui doritor de a ști această țară ceva mai puțin conven-
țional prețuită peste hotare, văzând că se pășește pe drumul
cel mai bun pentru a se ajunge la o reală valorificare a
meritelor ei spirituale.

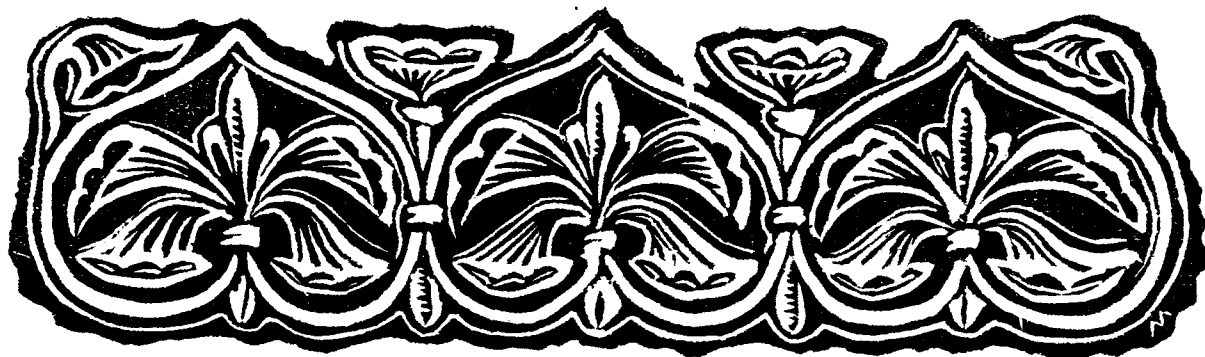
Primul din aceste volume apărute până acum cuprinde
Une lettre perdue împreună cu *Le père Leonida et la
réaction*, piesele atât de cunoscute ale lui I. L. Caragiale.
Nu pot să felicit în deajuns pe traducător, d-l Edmond Ber-
nard, pentru înțuiția ce a avut-o alegând pentru primele
traduceri din limba română ceva din genul dramatic. Ar
fi inoportun aici, unde de altfel locul ar fi prea strâmt,
dar s'ar putea arăta lămurit că există o scară a traducți-
bilității în literatură, că versurile, în deosebi cele lirice,
stau în partea inferioară a ei, iar teatrul, bineînțeles când
nu este în versuri, pentru că atunci ajungem în prima si-
tuație, în cea superioară, fiind operele literare care oferă
cele mai vaste posibilități de a fi transpuse în limbă străină.
Evident, d-l Edmond Bernard n'avea de unde cunoaște punctul
acesta de vedere, care nu cunosc să mai fi fost sem-
nalat, dar simțul d-sale de alegere ne arată dintr'un început că
suntem înaintea unui om cu real simț pentru asemenea lucruri.

Mărturisesc cu sinceritate că am întâmpinat traducerea
lui Caragiale în limba franceză cu un nemărginit scepti-
cism. Era mai întâi faptul că-l socoteam pe marele nostru

¹⁾ Traducerile, I, II, Universul literar Nr. 46, 14 Nov. 1942; Nr. 2,
20 Ian. 1943.

CRONICI

Poezia lui Emil Giurgiuca

— Note pe marginea volumului „Dincolo de pădure”¹⁾ —

Întăia culegere de versuri a unui poet ne poate lăsa în îndoială cu privire la destinul lui și vom ezita să-i facem portretul, de teama de a nu fi desmințiți de o evoluție ulterioară, nebănuită. Surprizele nu sunt excluse în majoritatea cazurilor, iar istoria literară ne oferă exemple de continuă înnoire a atmosferei și chiar a atitudinii, dela un volum la altul al unora dintre poeți, dar totuși după a doua culegere ezitarea dela început nu-și mai are rostul.

Cu al doilea volum de versuri, al cărui titlu l-am scris în fruntea acestor note, poetul Emil Giurgiuca își definește — pentru cetitorii săi de acum și de totdeauna — profilul personal, atât sub raportul structurii cât și ca expresie. Poate dela Coșbuc încoace nu am mai avut alt poet atât de deplin integrat în psihologia etnică, așa cum aceasta s'a cristalizat din datele primordiale sub acțiunea veacurilor, ca Emil Giurgiuca. Reiese lucrul acesta înainte de toate din înseși temele poemelor sale. În majoritatea cazurilor substanța e desprinsă din sbuciumul colectiv, ele cântă soarta bună și rea a patriei, sau exaltă farmecul îmbelșugat al pământului natal și vraja cerului care se boltește deasupra acestui pământ. Dar aceste motive, privite ca atare, nu au numai un caracter întâmplător, de moment. Giurgiuca nu este rapsodul dibaciu al temelor, astăzi una mâine alta, ci cântărețul înfiorat de sentimente puternice și permanente, pe care i le dă o trăire de fiecare clipă a acelor elemente fundamentale care definesc viața colectivității etnice. Accentul trebuie pus deci pe factorul *trăire*, care constituie o trăsătură caracteristică a poetului nostru.

Dar felul cum își îmbracă poetul simțirea în materia sensibilă a poeziei este poate și mai caracteristic. Giurgiuca este frate bun cu natura, cu elementele cosmosului în mijlocul cărora viețuiește. Pe toate acestea el le simte vii — așa cum sunt în realitate, de altfel — atribuindu-le, mai mult decât prin simplul procedeu al personificării, o simțire proprie, o înțelegere proprie, asemănătoare cu simțirea și înțelegerea însuși a poetului. Invocarea elementelor naturii, a codrului mai ales, o întâlnim la tot pasul în poemele lui Giurgiuca, ca o participare la sentimentele sale de bucurie sau de tristețe. Natura simte și ea și poetul dă glas acestei

simțiri. Patria este văzută în elementele ei fizice, cari toate comunică prin rostul poetului, împărtășind destinul patriei, vestind și prevestind episoadele acestui destin. Vorbește satul, vorbesc bordeele satului, vorbesc drumurile pe care le calcă pașii oamenilor, și din pasul tuturor se încheagă pasul mare al colectivității naționale. Calea poetului duce înapoi, prin câțiva din marii poeți ai veacului trecut, direct la poezia populară ancestrală.

Dar elementele naturii fizice nu sunt singurele pe care le evocă poetul, cu care comunică. El trăiește într-o strânsă comuniune cu elementul uman, din prezent și din trecut. Tema fundamentală a volumului *Dincolo de pădure*, după cum o indică însuși titlul, este destinul actual al unei părți de țară, pe care vocabula latinească o numește „Transilvania”; deci un moment dureros al istoriei naționale contemporane. Istoria este evocată însă și în momentele ei revoluate, strămoșii sunt chemați ca să dea mângâiere în restriște și să explice vicisitudinile istoriei, cari nu sunt de azi, ci mai vechi. Una din numeroasele elegii ale volumului (fie că poartă sau nu acest titlu), dintre toate cea mai sumbră, identifică neamul în ipostaza lui actuală cu strămoșii Daci din clipa tragicului sfârșit al lui Decebal. Este momentul de supremă deprimare, de sub apăsarea căruia pe urmă poetul s'a emancipat.

De sigur, toate aserțiunile noastre s'ar cuveni să fie întemeiate pe texte ilustrative. Deși cetitorul le poate găsi ușor în cuprinsul volumului, căci ele se întâlnesc la tot pasul, din cauza unității volumului — ceea ce înseamnă unitatea de simțire a poetului — vom spicuî totuși câteva exemple.

Și văd iară peste văi și munți,
Dar nu pot cuprinde ce mă doare.
Satule bătrân, la ce te uiți,
Mai ții minte țara noastră mare?

(Cântec de dor.)

Când va fi bătut orânda sorții
Prin codri de aramă în răscoală,
Cu încruntare s'or trezi străbunii...

(Elegie.)

¹⁾ Fundația Regală pentru Literatură și Artă. București 1943.

Dincolo de albele văi în sfâșiata câmpie,
 Cuprins între dealuri de holde aurii
 Un sat întâlnești, călătorule.
 Stă singur nopți, zile dearândul,
 Cu pânzele jalei pe față.
 Nimica nu-l scoate din aspra-i durere.
 Pădurea bătrână-i alături,
 Ci-o vorbă nu spune Crăiasca.
 Și drumul sosește măhnit,
 Dar nimeni nu 'ntreabă: „De unde
 vii, drumule fără hodină?”
 „Ce vânt te aduce?” sau: „unde
 Pleca-vei acum pe 'ntunec?
 Rămâi printre noi că e seară!”

(Dincolo de albele văi)

Calitatea dominantă a poetului, ca atare, este lirismul pur. Intreg volumul „Dincolo de pădure” este o salbă de cântece. Lucrul acesta este prea vădit și îl exprimă în mod direct înseși denumirile poemelor. Întâiul ciclu se cheamă: „Cântarea Durerii”, iar în ciclul următor găsim „Cântarea primăverii”, în altul „Cântec de plecare” și fără 'ndoială fiecare poemă ar putea purta în frunte această denumire.

Ca tonalitate sufletească predomină sentimentul tristeții. Și e firesc, deoarece majoritatea poemelor cântă destinul patriei într-o perioadă de apăsare. „Cântarea Durerii” este cântarea îndurerată a patriei sfâșiate și a neamului torturat din țara de dincolo de pădure. Durerea aceasta o intrupează mai cu seamă satul poetului, satul Diviciori din întunecatul Septentrion, care revine atât de des, în forme totuși mereu altele, încât cineva a avut dreptate să identifice în cuprinsul volumului un adevărat mit al Diviciorilor. Dar acest destin nu este exprimat niciodată în mod discursiv. Deși apar în fiecare cântec date concrete, momente semnificative din acest trist episod al istoriei naționale, ele sunt prinse în structura poemelor ca o floare în lacrima cristalului și sunt numai suportul durerii ce se tângue prin versurile poemelor. Întâlnim apoi și evocări istorice, cum am spus, strămoșii sunt chemați din amintire ca să participe, împreună cu elementele vii ale firii, la durerea clipei.

Poetul se simte investit cu o misiune, pe care o acceptă, cu toate că i-a fost dat să officieze în moment de restriște.

Se clatină de vânturi stejarul românesc,
 Vai, vai și eu am fost ales
 Să o mărturisesc!

Am coborît din cerul meu de har,
 Vai, vai, cine m'a trimes
 Să scriu de aceste vremuri de amar!?

(La capătul vremii.)

Dar în cântarea poetului nu este numai tânguire și litanie jalnică. Durerea-i copleșește sufletul când vede apăsarea grea a vremii, și atunci își descarcă inima în cuvinte de foc care iau uneori forma blestemului, dar în același timp îi apare speranța, mântuitoarea speranță. Odată:

Bolnav de-amurguri mi-e cuvântul
 Și sufletu-mi nu-și vine 'n ori;

Azi toate câte le-am cuprins
 În mine dorm ca 'n țintirim
 Și umblu ca un rug aprins
 Prin mincinosul Rusalim.

(Cântec.)

Dar pe urmă această strigare aspră a unui crez:

Aceasta e mărturisirea mea:
 Măhnită țară, nu mai lăcrăma.

Acesta e din toate crezul meu:
 Această negură n'o fi mereu.

N'o curge pentru tine tot puhoi,
 S'o lumina odat' și pentru noi.

Și cel străin, de toate despărțit,
 Din nou între ai săi va fi primit.

Iar crezul acesta revine și el într-o lungă serie de cântece, culminând cu acea poemă de amplă respirație, de clasică factură, solemnă, dar fără retorică, *Cântăți-mi, plaiuri line*, care este o capodoperă. E firesc ca cele două atitudini, raportate la tema fundamentală a poeziei din volumul *Dincolo de pădure*, să ne ducă cu gândul la Octavian Goga, cântărețul pătimirii noastre de ieri. Cu toată deosebirea dintre cei doi crainici, unul cu suflet de furtună, iar celalalt serafic, unul mai dinamic, iar celalalt mai contemplativ, cele două atitudini: de contemplație și de luptă, se găsesc îmbinate și la Giurgiuca. Spre ilustrare, vom reproduce în întregime poezia *Copacul jalei românești*, caracteristică și pentru tehnica versificației:

Un trist străbun pe-ogorele crăești
 Sădi copacul jalei românești.

De-o mie de ani l-aud crescând, stăpâne,
 Sub el a noastre lacrimi curg fântâne.

În umbra lui străbunii se ivesc.
 De-o mie de ani în umbra lui jelesc.

Din codru 'ntreg el singur e mai mare.
 Udați-l voi cu lacrimi, surioare!

Pe Gelu-Domn îl va umbri mereu,
 Sub el săpat-am și mormântul meu.

Cu vârful bate cerul rotogol.
 Din moartea asta când o să mă scol?

Ci, adevăr vă spun: de pe mormânturi
 Sări-vor mâine pietrele în vânturi

Sub ăst copac ce din furtuni s'alege,
 Infrișcat peste poporul rege,

Să țină cerul dărmat pe țară
 Cu ramurile-i de scantei și pară.

Volumul „Dincolo de pădure” nu se mărginește însă la această temă fundamentală pe care am indicat-o până acum. În orchestrația lui bogată mai revin o serie de alte motive, capabile să întregască profilul psihologic al poetului și configurația artei sale. Unul dintre acestea este satul independent de momentul istoric actual, satul ca mediu de viață caracteristic și în special ca leagăn al copilăriei poetului. „Intunecata chemare” este un ciclu înfiorat de sentimentul morții, în care revine în câteva rânduri și motivul singurătății, ca o expresie a unui destin particular întâlnit și în altă parte a volumului.

După atâtea trăsături romantice, să relevăm în sfârșit, din ciclul în care vibrează mornit, ascuns, misterul cosmic și apare mai precis sentimentul religios — „Cesuri de taină”¹⁾ — cele câteva imnuri închinare Florenței și spiri-

1) De altfel ciclurile „Cesuri de taină” și „Intunecata chemare” ar merita o discuție aparte.

tului care animă arta mediteraniană. Ele sunt menite să sublinieze prin contrast structura complexă a poetului, care ni se pare — din nou — că exprimă însuși sufletul popoului nostru zidit din contraste. Invocând Siena, cu peisajul și arta ei, poetul imploră: „Sufletului meu încărcat de izvoare barbare dă-i claritatea frunții Catedralei și fă din pădurile mele cântare” (*Rugăciune*). „Tot nordul meu s’aprinde ‘n bolți pe mine”, exclamă în *Cetatea Florilor*, iar frumoasa odă de suflu antic *Florența sfârșește* astfel:

Ci eu diminețile tale le laud, Florență,
Ce mângăie Domul și turnul de brumă-al lui Giotto,
Căci ele stărnesc în pădurile sufletului meu plin de umbră
Un murmur de raiuri albastre, pe țărături domoale.

Epitetul de clasic care i-a fost dat lui Giurgiuca nu este o formulă cu totul deplasată.

Cu o sensibilitate modernă, în sensul că ea este receptivă pentru cele mai subtile moduri de existență ale spiritului, adânc înrădăcinat totuși în plasmă etnică, cu care se simte solidar în fiecare moment, nutriend o simpatie instinctivă față de formele ei de manifestare, Giurgiuca este un clasic prin operațiunea de selecționare pe care o săvârșește, nu atât în alegerea motivelor de inspirație cât în expresia poetică ce le-o dă.

Intr’adevăr scrisul lui Giurgiuca păstrează un aer de noblețe, de decență, de puritate etică. Tendințele acestea însă nu sunt impuse cu silă, nu sunt exterioare artei sale poetice, ceea ce i-ar răpi acesteia căldura și spontaneitatea, prin urmare însăși valoarea artistică, ci ele sunt atribute firești ale personalității poetului și ca atare se manifestă structural în opera sa.

Poezia lui Giurgiuca evită deopotrivă realismul brutal și elucubrația intelectualistă, pe care o tendință de ridicare pe culmi a subconștientului psihologic o explică și legitimează. Poezia lui Giurgiuca păstrează conștiinței umane demnitatea și suveranitatea ei, și nu face abstracție de achizițiile morale ale acestei conștiințe.

Încă odată, poezia de care vorbim nu teoretizează în versuri asupra valorilor morale indicate mai sus, căci atunci ea și-ar pierde calitatea lirică și artistică. Ea este o poezie a stărilor sufletești, trăite de poet adeseori cu o intensitate impresionantă, a stărilor sufletești în cari cetitorul, adevărat contemplator operei sale, se regăsește uneori, spre care aspiră altele, simțindu-se de fiecare dată înălțat sufletește. Și în acest sens ea se apropie din nou de funcția artei clasice, înalte și eterne.

O cercetare a stilului lui Giurgiuca, a vocabularului, sintaxei și versificației sale, ne duce la aceeași concluzie.

În ceea ce privește stilul, trebuie să remarcăm mai întâi tendința arhaizantă, o trăsătură nouă a volumului de care ne ocupăm, care se adaugă la predilecția pentru formele lingvistice regionale manifestată și în întâiul său volum de versuri¹⁾. Expresiile locale le întâlnim și acum, dela variantele populare ale unor cuvinte (ex. *da* în loc de *dar*, *Rusalim* în loc de *Ierusalim*, *cură* în loc de *curge*) până la denaturările morfologice (vocativul *codre* în loc de *codrule*) sau la anumiți termeni fără circulație (*modru* cu înțelesul

de *posibilitate*, *bunii* în loc de *străbunii*, *molcom*, *amproor*, *poară* etc.). În întrebuințarea stăruitoare a unor expresii ale graiului popular local, precum și în reînvierea anumitor arhaisme bănuim un reflex al aceleiași conștiințe de solidaritate cu comunitatea etnică de ieri și de azi, o tendință de a înfrunța curgerea vremii și opera ei distructivă. Fără îndoială însă că arhaismele mai au și o funcție eufonică. Inversiunea formelor verbale dela timpurile compuse bunăoară e adoptată pentru sonoritatea și pentru valoarea ei estetică. Comparați versul „*Ci totul fi-va doar o arătare*” cu varianta evitată de poet „*Ci totul va fi doar o arătare*”, sau versurile vecine:

Frate, lepăda-te-vei cu tăgadă amară.

Frate, uita-mă-vei până spre seară

cu variantele pe cari ușor și le poate inchipui oricine, spre a vă da seama de lucrul acesta. Giurgiuca are simțul armoniei de gust clasic, el caută versul armonios, melodios și pentru a-l realiza, nu pregetă să urmeze îndemnul poetului popular sau al scriitorului din veacurile îndepărtate. E drept că în această privință se duce uneori prea departe, întrebuințând arhaisme perimate ca „*Pe Țibleș vreră-ar fi trăinu-acasă*”, sau „*Prind a mi se legănare*”, dar acestea sunt două excepții. Cât de melodioase sunt versurile următoare ce ne duc cu gândul la muzicalitatea unor din versurile lui Eminescu:

Bătute de brumă, târzii, ruginii

Cântări izbucni-vor, vor umple cuprinsul

sau aceste versuri cu ecouri din lirica populară:

Când m’oi duce iar la Diviciori,

Pune-mi-oi la clop un struț de flori.

Aceeași funcție o îndeplinesc genetivele și dativale copios întrebuințate pentru sonoritatea cuvintelor în aceste cazuri, ca și adjectivele verbale:

Te ghicesc câmpie cu izvoare,

Vale a Someșului cântătoare...

Pierdută-mi vei rămâne pentru veci

În ale verii lunci *legândtoare*,

Umbrind și luminând aceste reci

Fântâni de-argint, domol *șopotitoare*...

Da’ a *pădurilor* fântâni,

Pe care ‘n lacrimi m’aplecai,

Vor spune *ulmilor* frațini

Nemângăierea ce purtai.

Versuri ca acestea ne dau măsura poeziei lui Giurgiuca, sub raportul expresiei artistice. Prea puțin impresionat de experiențele versificației moderne, el continuă să prețuiască virtuțile de formă consacrate de veacuri, ceea ce nu-l împiedică totuși să scrie poeme de-o rezonanță profund personală, în cari își cântă aleanul: uneori numai al său, iar de cele mai multe ori și al popoului din care face parte, deoarece așa înțelege el menirea poetului, după conceptul antic de *vates* sau cel investit cu harul de a da cuvânt elementelor ce depășesc experiența personală.

OLIMPIU BOITOȘ

1) *Anotimpuri*. Colecția „Abecedar”, Sighișoara.

Din proza nouă

— V. Beneş : Semn rău ¹⁾ —

Numele d-lui V. Beneş s'a impus încă din 1939, odată cu apariția volumului *Hanul Roșu*. *Semn rău*, ultima carte a d-sale, vine ca o confirmare a unui talent robust și de largi afirmări. E caracterizat printr-o imaginație fecundă, care ancorează în fantastic, dar interesant de subliniat, altoită pe realism.

Fiecare nuvelă a d-lui V. Beneş pornește dela viața reală, cu personaje alese din toate straturile sociale : țărani, călugări, orașeni, duci, regi, care dintru început nu ști unde vor ajunge și ce destin le este sorocit. Oameni obișnuiți, care se îndărătnicesc să trăiască firesc, copleșiți în cele din urmă de forțe și întâmplări irezistibile. Din normal, viața alunecă fără vrere în mister. Dincolo de ceea ce oamenii simt și trăiesc, îi pândesc fie superstiția, care mocnește într'un ungher îndepărtat al conștiinței, ca deodată să se întoarcă asupra-le nimicitor, fie germenii unei nebunii ascunse, latente, sau instinctele primare, care așteaptă momentul prielnic să se descătușeze.

În desnodământul care pare a contrazice punctul de plecare, constă elementul de fantastic în proza d-lui V. Beneş

În „Semn rău”, nevasta lui Ivan Muchin se chinuiește să nască. În tot timpul acesta țipetele sinistre ale unei cucușii îi scurmă liniștea lui Ivan, până când o împușcă și scapă de obsesia ei. Nevasta lui naște în aceeași clipă un copil, care crește voinic și frumos.

Copilul întârzie însă să vorbească, spre îngrijorarea tatălui său, căruia între timp îi murise nevasta. Cu vremea observă la el anumite ciudățenii : se ferește de lumină și nu vede bine decât noaptea. Ziua, copilul stă în unghere întunecoase și noaptea fuge în pădure, unde se simte bine. Într-o toamnă cu ploi și cu neguri, la fel ca atunci când se născuse copilul, auzul lui Ivan Muchin este săgetat deodată de un țipăt de cucușie. Cu sufletul plin de înfrigurări și neliniști, ia pușca și trage. Aude apoi o rostogolire grea și zărește pe fiul său sbătându-se c'o mână ridicată dela cot, ca o aripă.

Am urmat firul conducător al povestirii, dar nuvela aceasta, ca de altfel toate celelalte ale d-lui V. Beneş, nu se rezumă la atât.

Autorul urmărește cu același interes viața lui Ivan Muchin, a soției lui până moare roasă de tuberculoză și abia la sfârșit pe a copilului Tolea, care dă povestirii o altă întorsătură decât cea așteptată. Ai crede la început că scriitorul vrea să zugrăvească un episod din viața unui gospodar oarecare, cu grijile lui, cu așteptările, cu torturile și speranțele lui, ca apoi să-ți dai seama că intenția autorului e alta.

Un astfel de procedeu e aproape tipic la d-l V. Beneş.

În „Păcatul fratelui Beatus” se înfățișează un călugăr care se supune unor penitențe neînțelese, un om care pare să nu iasă din cuvântul Domnului, dar care, ciudat lucru, ucide și nimicește tot ce privește cu drag. Abia la urmă îi se lămurește lupta pe care o duce cu omenescul din el acest călugăr blestemat, care nu poate să-și ridice ochii la nimic, oricâte ispite l-ar îmbia.

Fantasticul e în întâmplările care ies din firesc ori de câte ori călugărul Beatus nu se poate menține într-o totală renunțare la bucuriile de toate zilele.

De fapt, nu în desnodământ stă interesul povestirii, după cum nici în nuvela „Semn rău” nu se poate spune că sfârșitul e tot ce ne reține, ca în unele romane, când aventurile nu interesează decât prin faptul la care duc. Pasionată e pregătirea încheierii, oricât de mult ar părea că e făcută în spirală. Abia la urmă îți dai seama că nimic din povestire nu era de prisos.

În „Pavilionul Nr. 6” autorul te poartă într'un sanatoriu de tuberculoși, înfățișându-ți cu lux de amănunte viața cutremurătoare a unor asemenea bolnavi, pentru ca la urmă să-ți arate că medicul-șef al sanatorului, pe care-l credea un om normal, e un nebun care ucidea pe pacienți, supunându-i unui regim de oboseală, de foame și de renunțare la orice plăcere, ca în felul acesta să câștige fericirea viitoare. Și aici desnodământul este interesant prin felul cum se răsfrânge și luminează întreaga povestire.

„Amo, amas, amat” te duce într-o insulă de sălbateci, în mijlocul cărora ajunge un Roman naufragiat. E emoționant să vezi cum acesta îi civilizează pe sălbateci, treptat, treptat, pentru ca tocmai atunci când îi învață să vorbească și le conjuga : amo, amas, amat, să fie izbit c'o secure în cap, fără niciun motiv, de unul din cei din jurul lui și într-o clipă toți să se repeadă, să-l sfărțice și să-l mănânce pe nerăsuflăte.

Și în această nuvelă atenția îți este îndreptată în altă parte, până când deodată tabloul se schimbă, și finalul cade greu, sumbru.

Nu trebuie totuși să se creadă că sfârșitul acestor nuvele este neașteptat, ciudat, fără o legătură strânsă cu restul. Cititorul atent, perspicace, poate intui, nu desnodământul — căci acesta nu interesează cu exclusivitate decât în literatura inferioară, fără altă caracteristică decât aceea de a fi palpitantă — dar atmosfera, direcția în care se îndreaptă povestirea.

Dela primele fraze ești captivat și interesul merge crescând pentru ca să te robească definitiv cu cât te apropii de sfârșit. Scriitorul te târăște deodată într-o viață de un profund realism, cu oameni care știu ce vor, care luptă, se frământă și tocmai când par biruitori, cad răpuși de puteri care-i depășesc. Nimic din afara lor însă. Doar aparent sunt conduși de un ciudat destin, irezistibil. Oamenii cad sub propria lor povară care vine ca o fatalitate, ca o implacabilă răsbunare peste voința care vrea să conducă spre normal, ca o răsvrătire a subconștientului plin de spaimă, de frică, de neorânduială, dar și de o forță copleșitoare.

Eroii d-lui V. Beneş nu par de loc obsedați, dar fiecare trăiește sub semnul inconștientului care lucrează neîncetat, ca să răbufnească la un anumit timp, aducând o năruire totală. Nu sunt cazuri de psihologie particulară, ci doar îngroșarea unor manifestări sufletești generalizate. Este aici surprinderea unui profund adevăr psihologic, că omul, oricât ar voi, nu se poate desprinde de forțele subconștientului său. De aceea, fantasticul prozei d-lui V. Beneş este de o nuanță particulară : este un revers al vieții reale. Impresia de fantastic o avem numai din opoziția netă a trăirii eroilor pe planuri distincte : unul conștient, și altul inconștient, care până la urmă se suprapun și se întregesc.

1) Nuvele fantastice. Editura Gorjan, 1943.

Nefiind pur imaginativ, ci din contră, de un viguros realism — fantasticul apărând mai mult ca o cutremurătoare împlinire, în deviere, a realului — scrisul d-lui V. Beneș se fixează și te urmărește până la obsesie. Fiecare amănunt în parte aduce ceva caracteristic și contribuie la rotunjirea povestirii. Scrisul d-lui Beneș este dens și plin de înțeles; de aceea trebuie citit încet, oricât ai fi de tentat să ajungi repede la sfârșit. Atenția îți este robită în multe direcții deodată. Aici la descripțiile sugestive — e înclinat mai cu seamă spre peisagiile întunecate, apăsătoare, din care te pândesc semne și neliniști — aici la psihologiile care se conturează viu, obsedant, aici la întorsăturile din viața eroilor care turbură prin desnodământul precipitat, fatal.

Dacă fantasticul d-lui V. Beneș nu este de ordin imaginativ, totuși găsim la d-sa o imaginație stufoasă și inventivă, în îngemănarea vieții reale, conștiente, a eroilor, cu aceea obscură, subconștientă a lor. Simțul proporției și al simetriei e specific fiecărei bucăți în parte, deși nu toate sunt de valoare egală. „Semn rău”, „Wilhelm temerarul, duce de Brabant”, „Cetatea cu steaguri albe” și „Amo, amas, amat” sunt incontestabil pe primul plan. Fiecare întâmplare e pregătită cu răbdare, pe indelete, iar desfășurarea se rostogolește repede, simplu și necesar, cu accente grave, turburătoare.

Un singur fragment e suficient pentru a ilustra susținerile noastre:

„Toamna venise iarăși cu ploi mari, neguri dese și vânt aprig de peste Nistru. Iarăși oamenii trebuiră să se închidă în case, să se culce pe cuptoare și să fumeze pipele în răbdare. Ivan Muchin făcu la fel... Dar din toropeala unei tăceri de aceasta îl trezi un țipăt de cucuvaie. Țipa prelung și trist, prelung de se părea că vine de cine știe unde.

Ivan tresări și așteptă. Dar nu era nălucire, cucuvaia țipa într'adevăr. Și nu era departe, era chiar pe casa lui, sus pe coș. Deodată îl cuprinse o spaimă oarbă, o neliniște. Își aduse aminte de noaptea aceea când Maria a născut pe Tolea și când el a împușcat cocuvaia pe casă.

Ivan sări de pe cuptor, se îmbracă în grabă și ieși pe prispă. De acolo țipătul cucuvăii creștea în noapte și mai înfrorător. I se părea că nenumărate ecouri îl învăluiesc. Buimac, fără să gândească la nimic, intră în pripă în cămară, își luă pușca și și-o încărcă. Și, la fel ca 'n noaptea cealaltă cu ploaie, trecu în curte, până la gard, așa ca să vadă bine de tot acoperișul. Da, tocmai de pe coșul casei țipa cucuvaia și acuma. Dar Ivan nu așteptă, ca și când îl mânau puteri de dincolo de el, puse pușca la ochi și trase. O bufnitură umplu aierul. Dar în aceeași clipă fu acoperită de un țipăt desnădăjduit. Și-un corp greu se auzi rostogolindu-se pe acoperiș.

Sbătându-se, cu o mână ridicată dela cot în sus, în balta de sub streșină, murea împușcat Tolea.”

Cu cât de simple mijloace reușește d-l V. Beneș să alcătuiască un tablou atât de sugestiv și de un efect atât de puternic, să contureze neliniștea, învălmășeala din sufletul eroului și acțiunea lui somnambulică, purtată de îndemnuri neînțelese, dar de neînfrânt. E indiciul mănuirii sigure a unui adevărat meșteșug artistic.

Pe ogorul nuvelei românești, apariția d-lui V. Beneș lasă urme adânci. Cu toate că nimic nu-i lipsește scriitorului să realizeze un roman de valoare, am vrea totuși să-l păstrăm ca nuvelist, într'o vreme în care nuvela a fost sufocată de roman. Și aceasta nu pentru a avea un nuvelist, ci pentru a avea tânărul nuvelist așteptat de atâta vreme.

VASILE GIONEA

D. D. Roșca: Linii și Figuri *)

Noua carte a d-lui D. D. Roșca: „Linii și Figuri” este o foarte frumoasă și temeinic gândită culegere de studii și eseuri. Frumusețea ei grafică, fără a depăși limitele unei admirabile prezentări, merge până la o agreabilă cochetărie; temeinicia ei filosofică o impune ca pe una din cele mai serioase cărți ale anului nostru spiritual. Este o carte cu grație și multă lumină, în sensul cărților franceze. Incântând ochiul care o privește și desfășurând sufletul care o gustă, *Linii și Figuri* ne apare ca un monument de luciditate filosofică și ca un manifest de încredere necondiționată în virtuțile solare ale spiritului.

Titlul geometric al cărții, de o simplitate euclidiană, își are tâlcul său. Este știut că sub unghiul genetic, în geometrie, figurile iau naștere din linii. Dar liniile și figurile, deși născociri ale spiritului geometric, ca să vorbim în limbajul preferat de Blaise Pascal, nu innăbușe, în cazul dat, intuițiile, străfulgerările, accentele și transparențele spiritului de finețe. Și meritul gânditor D. D. Roșca este un avut purtător al spiritului de finețe, în ale cărui cuprinsuri binecuvântate de harul talentului se întâlnesc deopotrivă fiorul artistului, sensibilitatea metafizică și onestitatea moralistului. Spiritul de finețe însă nu dispensează pe nimeni de eforturile de documentare, analiză și construcție, proprii spiritului geometric. Din acest punct de vedere, cartea d-lui D. D. Roșca este o fericită sinteză a spiritului de finețe și a

celui geometric. Adevărat, puterea plăsmuitoare a spiritului de finețe depășește strădania de argumentare a spiritului geometric, dar cel dintâi nu-și poate lua sborul visului metafizic fără terenul solid al celui din urmă. În acest sens, cartea d-lui D. D. Roșca corespunde întocmai cerinței fundamentale a spiritului filosofic, care impune inteligențelor constructive asceza drumului ce duce *per angusta ad augusta*.

Dar înainte de a trece la înfățișarea propriu zisă a cărții, socotim necesar a mai stărui asupra bogatelor rezonanțe și sugestii pe care ți le trezește în suflet lectura atentă a cărții d-lui D. D. Roșca.

Ca poziție spirituală, *Linii și Figuri* e foarte de aproape înrudită cu *Existența Tragică*, deși cea mai mare parte din studiile și eseurile pe care le cuprinde au fost scrise înainte de apariția amintitei încercări de sinteză filosofică. Înrudirea menționată este o dovadă despre organicitatea substanțială a gândirii d-lui D. D. Roșca. Liniile acestor grade de rudenie le vom vedea în analizele ulterioare. Deocamdată ne menținem pe planul generalităților.

Linii și Figuri, fără a abdica dela prerogativele inteligenței critice și dela superioritatea suverană a spiritului filosofic, prin felul în care este scrisă și prin problemele pe care le desbate, poate fi citită cu mult folos de orice intelectual dornic de luminile unei culturi, pe cât de temeinică pe atât de înaltă. Ne gândim, când așternem pe hârtie

această afirmație, la eseu de început al cărții, la acea magnifică *Minune Greacă*, căreia autorul *Existenței Tragice* i-a consacrat gânduri inspirate, judecăți sever controlate și un stil de rară prospețime, izbutind să o actualizeze cu accentele, pathosul și vigoarea ei din prima zi de după lumină.

De sigur, ca orice carte ce izvoarește din prisos sufleteș și dintr'un îndrăcit neastâmpăr intelectual, *Linii și Figuri* cere eforturi pentru a fi înțeleasă cum se cuvine. Și aceste eforturi sunt cu atât mai numeroase, cu cât spiritul, argint viu, al autorului, fără a neglija argumentul solid și amănuntul revelator, îmbrățișează puncte de vedere variate, deschide perspective multiple, brăzdează culmi nebănuite, de unde ochiul minții poate cuprinde cu ușurință prăpăstiile luminoase ale principiilor supreme și ale întrebărilor ultime. Jocul acestei variabilități de motive nu umbrește tema fundamentală a gândirii d-lui D. D. Roșca, ce poate fi urmărită, fără întrerupere, dela acea minunată *Influență a lui Hegel asupra lui Taine*, prin care a obținut doctoratul de stat la Sorbona, până la ultimele sale studii și eseuri. Diversitatea punctelor de vedere arată, dimpotrivă, *polivalența spiritului filosofic* al celui ce-a scris *Existența Tragică*. Și aici simțim nevoia de a face următoarea distincțiune: în filosofie, ca și în oricare alt domeniu de activitate creatoare, există *spirite polivalente* și *spirite monosilabice*. D. D. Roșca prin toată activitatea de până acum se clasează în prima categorie. Spiritul polivalent operează cu puncte de vedere variate, pe care le supune unui sever examen critic. Legătura între diversitatea perspectivelor, care adeseori nu îndeplinesc decât funcțiunea de ipoteze de lucru, se asigură prin spiritul pururea treaz al celui ce le folosește în scopul de a defini, cât mai solid și cât mai obiectiv posibil, propria sa atitudine filosofică în fața lumii și a vieții. Verificările diverselor puncte de vedere sunt tot atâtea instanțe de autocontrol. Dacă gânditorii polivalenți, ca un Pascal sau Nietzsche, nu ajung decât rareori să-și articuleze ideile într'un sistem închis, faptul se datorește polivalenței lor spirituale, preaplinului lor sufleteș, și nici decum neputinței lor de a construi. Eforturile pe care le pretinde sinteza lor critică sunt mult mai costisitoare dar și mai pline de rod decât străduințele sintetizatoare ale multora. În plus, gânditorii polivalenți își păstrează totdeauna libertatea de inițiativă și prospețimea sufletească, calități capabile să-i ferească de prejudecăți și de osificări premature.

Gândirea d-lui D. D. Roșca, atât prin conținut, care este simfonic, cât și prin expresie, care este suplă și mereu alta, se opune categoric sistemului monosilabic. Un model, în această privință, este *Linii și Figuri*.

Ca ținută de gândire și ca expresie literară, cartea este de o precizie și de o limpezime neoclasică.

După cum am mai subliniat, *Linii și Figuri* cuprinde studii și eseuri. Între studii pot fi menționate: *Minune Greacă*, *Descartes*, *Hegel*, *Rațional și Irațional*, iar la rubrica eseuri se încadrează: *Pascal*, *Taine*, *Faguet*, *Unamuno*, *Prinos românesc lui Kant* și *Unanimism*. Cu o rară înțelegere și printr'o caldă devoțiune, autorul respectă culoarea fiecărui subiect tratat, aplicându-i forma de expresie cea mai proprie și cea mai sugestivă, de unde caracterul polivalent și simfonic al lucrului său.

În *Minune Greacă*, după ce ne spune cu Herder că am moștenit dela Greci până și *forma minții* cu care și 'n care gândim și ne amintește celebra propoziție a lui Renan: *Rațiunea s'a născut în Elada*, d-l D. D. Roșca, precizând rolul influențelor orientale, de importanță secundară, în procesul de creație al culturii eline, formulează următoarea

judecată: „*Gândire care știe să facă abstracție dela utilul imediat, iată caracterul specific al speculației eline, iată nou-tatea ei*”. Și pornind dela această diferență specifică, dela acest act de dăruire suverană, desinteresată și autonomă a geniului grecesc, autorul ne ridică în fața minții, prin câteva întuiții de adâncime, templul cugetării eline.

Grecii au gândit și ne-au învățat să gândim liber și desinteresat. Gândirea, la ei, avea drept de autocefalie. Dar dotați cu o remarcabilă sensibilitate artistică și cu o rară putere de plasmuire, Grecii gândeau mai ales *frumos*. Pașiunea formei, aceeași într'o demonstrație eleată, într'un mit platonian sau într'un silogism aristotelic, era susținută de *nevoia internă de a vedea clar*, după expresia fericită a autorului. Această calitate dominantă a spiritului elin se verifică în atitudinea pe care inteligența greacă a luat-o față de ideea de infinit. Expunerea d-lui D. D. Roșca e fermecătoare în acest punct, dar spațiul nu ne permite să stăruim mai mult, subliniind doar atât că nevoia de limpezime cristalină a spiritului grecesc a luat o atitudine negativă, de refuz, față de conceptul de infinit, care nu putea fi, atunci, gândit și în deosebi formulat clar. În continuare, autorul afirmă că separarea rațiunii de mitic și de magic este un alt titlu de mare glorie al Eladei, și o altă față a miracolului grec.

Apoi, în termeni vigoșoși prin naturaleța lor, d-l D. D. Roșca ne spune în ce sens se poate vorbi de un miracol elin. „Mai întâi, afirmă d-sa, în Grecia a gândit omul pentru prima dată în chip desinteresat, a gândit pentru simpla plăcere de a gândi, făcând abstracție dela ideea unei aplicații utile imediate și posibile. Pentru noi Europeanii, în Elada a văzut întâia oară lumina realitatea pe care, dela Greci încocoare, o numim „filosofie”. În Orient, cel ce știa era preot, mag, taumaturg, depozitar al secretelor Cerului. Elada a dat pentru întâia oară viață tipului uman care, deși știa, nu era nici mag, nici făcător de minuni aliat cu zeii sau cu alte puteri oculte. În al doilea rând, cugetătorii elini au știut să concilieze, în grad neatins până azi de alții, abstracția cu imaginația, și în general puteri sufletești la aparență potrivnice, fiind în același timp și 'n măsură mare, și gânditori și artiști. Mai mult, înțelepții Eladei au știut împăca în chipul cel mai fericit gândirea cu viața.”

Descartes, așa cum ni-l înfățișează d-l D. D. Roșca, ne apare proaspăt, actual și nespuns de fecund. Felul de a vedea, de a cugeta și de a da expresie de valabilitate universală judecăților sale, face din prodigiosul autor al *Meditațiilor metafizice* premergătorul aproape al tuturor drumurilor parcurse de filosofia modernă și contemporană. Mai mult, ne spune d-l D. D. Roșca, el stabilește programul de lucru al oricărei filosofii viitoare. Leibniz, Kant, Hegel, Husserl, ca să nu mai vorbim de maeștrii francezi ai spiritului european, au confirmat întrutotul această propoziție.

Dacă René Descartes a pasionat neastâmpărata inteligență a profesorului D. D. Roșca, Blaise Pascal i-a încălzit inima, dându-ne un portret moral al genialului autor al *Cugetărilor*, vrednic de condeiul unui Miguel Unamuno, căruia d-l D. D. Roșca, chiar în cartea de care ne ocupăm, i-a consacrat pagini de mare și profundă înțelegere. Numai menționarea acestui fapt ajunge pentru a sublinia afinitățile dintre cugetătorul spaniol și cel român, la fel de pasionați de splendorile geniului pascalian. Și apoi nu trebuie să uităm că ce scriem și despre ce scriem e în măsură covârșitoare oglinda propriei noastre personalități. Scriind, așa frumos și înalt cum a scris, despre Pascal și Unamuno, d-l D. D. Roșca și-a trădat fervorile proprii sale inimi. Noi luăm act cu deplină satisfacție.

Cu *Hegel*, căruia îi închină nu mai puțin de șaizeci de pagini substanțiale în această carte, d-l D. D. Roșca a petrecut multe zile de meditație și multe nopți albe. Rezultatul zăbavei asupra textelor hegeliene îl găsim în strălucita teză pentru doctoratul de stat la Sorbona: *Influența lui Hegel asupra lui Taine*, o contribuție reală și personală la cunoașterea grandiosului sistem al cutezătorului romantic german, contribuție a cărei valoare deosebită a fost recunoscută de cele mai autorizate personalități străine și române. Studiul din *Linii și Figuri*, deși un întreg bine conturat, nu este decât condensarea tezelor, ideilor și intuițiilor personale din mai sus pomenita carte, completată prin considerații bogate în sugesții asupra renașterii și actualității filosofiei hegeliene în toate țările civilizate.

Pe *Taine*, eseu care urmează imediat după studiul asupra lui Hegel, d-l D. D. Roșca îl privește, nu ca un tribut al pozitivismului, cum ne obișnuiseră tratatele și istoriile filosofiei dela 1858 încoace, adică din anul apariției frumoasei cărți *Philosophes classiques* și a publicării eseului plin de strălucire al lui Edmond Scherer, care denunța pozitivismul lui Taine, — ci ca un discipol al lui Hegel și Spinoza. Acest punct de vedere original a impus o serioasă revizuire a presupusului pozitivism al lui Taine.¹⁾

1) A se vedea în această privință nota dela paginile 155—158.

Pasiunea de totdeauna a d-lui D. D. Roșca pentru literatură își găsește expresia în admirabilele eseuri consacrate lui *Faguet* și *unanimismului* lui Jules Romains.

În *Prinos românesc lui Kant* autorul ne prezintă valoarea de mână întâi a cărții d-lui I. Petrovici: *Vieța și opera lui Kant*.

Un studiu de proporții mai întinse, în comparație cu economia cărții, dar plin de idei și intuiții profund originale, este *Rațional și irațional*. Pretextul acestei incursiuni în istoria inteligenței îl formează cartea d-lui Lucian Blaga: *Eonul dogmatic*.

Infățișând prin ochiri sintetice etapele de lărgire a cadrelor inteligenței filosofice, dela Greci până în zilele noastre, — regretăm că nu putem stăru mai cu dinadinsul asupra vederilor atât de surprinzător de originale ale d-lui D. D. Roșca, — autorul, în opoziție cu d-l L. Blaga, declară: „*Neexistând posibilitate de delimitare a ceea ce e definitiv irațional, nu există, evident, nici formule permanente ale iraționalului*”.

La sfârșitul acestei reconfortante peregrinări prin livezile spiritului și în vecinătatea câtorva din cele mai înalte frunzi ale omenirii gânditoare, onestitatea convingerilor dobândite în cursul lecturii ne obligă a ne exprima întreagă admirația pentru fermecătoarele *Linii și Figuri*, tăiate în marmora perenității de duhul viu și ispititor al d-lui D. D. Roșca.

GRIGORE POPA

INSEMNAȚII ȘI RECENZII

Lucian Bologa: Elevul conducător

(Sibiu, 1943)

Procesul de relaționare dintre individ și societate aparține, ca obiect, sociologiei, iar ca subiect, psihologiei. La fel ne-am putea pronunța, fără să greșim, asupra cărții ultimei a d-lui L. Bologa: deosebirea o constituie doar mediul și subiectul cercetării d-sale: în loc să avem masa, societatea, avem clasa (e vorba de școală), și, în loc de un individ oarecare, ni se prezintă elevul conducător sau, mai obișnuit, monitorul, șeful clasei. În jurul acestui elev (conducător, monitor, șef) e concentrat tot materialul lucrării d-lui Bologa. Prin urmare, nu e vorba de viața de dincolo de porțile școlii, dar concluziile, sau mai just, premisele dela care pleacă d-sa, au rădăcini, ba chiar se explică cumpănitor în această viață. Interpretarea și motivările psihologice extrem de bogate și potrivit utilizate pentru a releva procesul de selecțiune și valorificare a elevului conducător (în jocuri și în clasă), d-l Bologa și le sprijine pe o serie de probe și experiențe, aplicate vreme îndelungată la un număr de 1406 elevi și 1221 fete dela diferite școli secundare (primare mai puține), din Ardeal. Metoda utilizată, ancheta prin chestionar, e, poate, mai puțin avantajoasă din punctul de vedere al confidenței intime pe care, de multe ori, întrebările formulate subiecților n'o cuprind în totalitatea ei, însă e cea mai bună și mai ușor de manevrat.

Dar culturai cercetătorului, cultură care poartă timbrul unei serioase specializări în domeniul pedagogiei și psihologiei experimentale, îi vine în sprijin un precis spirit intuitiv al invenției verbale pentru a releva progresiunile psihice legate de vârsta elevilor și aspectele problemei aplicate acestora, concretizate în trei puncte: a) motivele pentru care conducătorul e considerat capabil să conducă;

b) acelea pentru care nu ar fi în stare pentru acest rol; c) acelea pentru care e simpatizat de membrii clasei, — în jurul cărora a grupat motivările psihologice în opt categorii: I. Insușiri intelectuale; II. Insușiri morale și de caracter (nu-i un pleonasm, d-le Bologa?); III. Insușiri de temperament — fire (?); Insușiri de conducător; V. Insușiri fizice; VI. Capacitatea sau incapacitatea la joc; VII. Atitudini respectiv defecte speciale și VIII. Alte motive.

După calculul procentelor din răspunsurile pe care le-au dat elevii, se desprinde concluzia că: „conducătorul sau conducătoarea conduce grupul mai mult prin temperamentul său extrovertit, prin vioiciune, veselie, însă indivizii se leagă sufletește de șef pentru sufletul său plin de bunăătate, altruist” (pg. 67).

Dar problema elevului conducător are și o latură practică, mai ales astăzi când străduințele, convergente, ale statului cu ale familiei, urmăresc să dea o pregătire tineretului prin fundamentarea unei vieți publice sănătoase cu temeuri morale. În special, e vizată aici școala secundară, formatoarea păturei conducătoare, care ar trebui să fie și altceva decât pepinieră de postulanți; e vremea să-și pună problema elitelor conducătoare. În cazul acesta, se impun obligații cărora d-l Bologa, prin prezenta lucrare le-a formulat principii viabile, iar în partea esențială a răspuns problemei: 1. Aflarea elevului cu reale aptitudini de conducător; 2. Întrebuințarea lui în cadrele școlii; 3. Pregătirea lui pentru rolul de conducător în viața socială de mai târziu și înainte mergător al generației sale.

Am remarcat un pasagiu în cartea d-lui Bologa, de sigur conexat problemelor de mai sus, care ar trebui afișat pe toate școlile din țară, dar mai cu seamă în „sala profesorilor”: „O desăvârșită supunere și numai la îndrumările date pas cu pas de către învățător (profesor), așa cum cere școala autorității, de sigur nu numai că nu va reuși

să formeze conducători, dar nici conduși conștienți de rolul și datoriile lor în cadrul societății, ci doar o turmă, care nu se poate ridica peste nivelul gregarității" (pg. 147). Atât. Inșă, ni se pare, însuși d-l Bologa e un infractor al acestei formule pedagogice. Contradicțiunile au loc chiar în paginile lucrării. De ce aceste inconsecvențe?

Nicolae Albu

Valoarea etică a științei

Profesorul Petre Sergescu, învățatul matematician transferat la București dela Facultatea de Științe din Cluj-Timișoara și pasionat promotor al cercetărilor în domeniul istoriei științelor — o formulă nouă de sinteză științifică — și-a publicat de curând lecția de deschidere a cursurilor din toamna trecută, sub titlul „Despre valoarea etică a științei” (G. Matheiu, Timișoara). Sunt adevăruri smulse din sufletul unui savant deprins să cerceteze și să mediteze în același timp.

Iată câteva din aceste adevăruri:

„Realitatea e că știința are o mare valoare etică, dar că oamenii au confundat adevărata știință cu aspecte exterioare înșelătoare. Elementul sufletesc a fost neglijat în învățarea științei. Ne-am mărginit adesea la înșirare și descoperire de fapte noi, uneori fără legături organice între ele. Idealul de armonie, de enciclopedism al savanților veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea a fost lăsat în părăsire. S'a pus multă vreme prea mult preț pe cantitate și nu pe calitate. Criteriile de judecare au devenit statistice, cantitative și nu calitative. Școlile s'au transformat în fabrici de diplome, care sunt numai petece de hârtie fără valoare dacă nu corespund unei stări sufletești evolute. Și astfel s'a

ajuns la cea mai gravă cauză a crizei: Oamenii neevoluați sufletește, imbuibați numai cu fapte aride, au la dispoziție rezultatele științei, fără să cunoască nici *sforțările* ce le-au provocat, *nici menirea lor*. Dar atunci pasiunile au curs liber. Nici un ideal superior, nici o umbră de finalitate nu le canalizează. Necălăuziți spre o țintă, pe care știința cea adevărată o are, dar pe care nimeni nu le-a arătat-o, oamenii folosesc spre rău, spre distrugere, ceea ce știința a creat spre bine, spre construcție. Cataclisme care se înmulțesc arată că e timpul suprem de a revedea condițiile creației științifice, de-a pătrunde sensul profund și finalitatea științei, de a consolida sufletește realizările de până acum”.

„Știința deprinde cu adâncirea adevăratelor raporturi eterne între divinitate, eu, societate și univers. De acolo iubirea oamenilor, lipsa de invidie și de sentimente meschine, sentimentul răspunderii morale și al recunoștinței pentru munca înaintașilor noștri. Societatea de azi a fost realizată grație eforturilor atâtor generații care s'au scurs înaintea noastră. Fără munca continuă a milioane de înaintași, noi am trăi și azi în peșteri. Noi suntem beneficiarii acestei munci. De aceea suntem răspunzători, în fața conștiinței noastre și a omenirii, pentru binele pe care l-am primit. Dacă nu luptăm să înmulțim acest bine spre folosul urmașilor noștri, nu am fost vrednici de strădaniile înaintașilor, am cheltuit bunuri agonisite greu fără să ne plătim datoria și suntem nevrednici de viața pe care o ducem. Sentimentul de recunoștință către înaintași, către societatea care ne dă puțința de a trăi, către patria ocrotitoare, către neamul din care facem parte, călăuzește activitatea creatoare a învățaților”.

Olimpiu Boițoș

Tăcerea ta ucide în fiecare clipă câte un svon, adică o nașcociare a dușmanului

Bibliografie

- Petre Bucșa, *Cetini mohorâte*. Poeme. Editura „Detunata”, Zlatna 1943.
Victor Jinga, *Economia transilvană în spațiul național românesc*. Brașov 1943.
A. Sacerdoțeanu și D. P. Bogdan, *Culegere de facsimile pentru Școala de Arhivistică*. Seria slavă. Fasc. I. Buc. 1943.
Sfatul scriitoricesc dela Putna. 14—15 August 1943. Cernăuți 1943.
Lucian Bologa, *Elevul conducător*. Sibiu 1943.
N. P. Vaidomir, *Originea tracă a Macedonenilor preromani*. Mediaș 1943.
Nicolae Albu, *Un satelit al Școalei Ardelene: Ștefan P. Niagoe*. Sibiu 1943.
A. Bolohan, *Viorile azurului*. Sonete. Colecția „Bucovina Literară”.

In editura „Casa Școalelor”:

- Mihail Pricopie, *Puterile credinței*. Roman.
A. Frunză, *Muntele Athos*.
C. Narly, *Metode de educație*.
I. C. Petrescu, *Școala activă*. Ediția III.
Platon, *Alcibiade I și II*. Trad. de Șt. Bezdechi.
Plutarh, *Alexandru și Caesar*. Din grecește de N. I. Barbu.
Teofrast, *Caracterele*. Din l. elină de C. Fedeleș.
Ion Pillat, *Tradiție și literatură*.
Edgar Papu, *Soluțiile artei în cultura modernă*.
E. Lovinescu, *Antologia scriitorilor ocazionali*.
Mihail Popescu, *Orașe și cetăți din Transilvania*.
Varlaam și Ioasaf. Povestea minunatei vieți a acestor doi sfinți.

Studii Literare. Director D. Popovici. Volumul II. Sibiu 1943.
Cultura Creștină. Blaj. April—Iunie 1943.
Muncitorul Român. București. August 1943.
Dacia Rediviva. București. An. III, Nr. 5.
Revista Fundațiilor Regale. București. 1 Septembrie 1943.
Basarabia Literară. București. August 1943.
Saeculum. Sibiu. Iulie—August 1943.
Gospodina. București. Anul II, Nr. 9—10.
Revista Bucovinei. Cernăuți. Iulie 1943.
Bucovina Literară. Cernăuți. August 1943.
Buletinul pregătirii premilitare și extrașcolare. București. Aprilie—Mai 1943.
Cuget Moldovenesc. Iași. Mai—Iulie 1943.
Vieța Ilustrată. Cluj. August 1943.
Vremea. București. August 1943.
Orizontul. Berlin. August 1943.
Observatorul Social-Economic. Brașov. Iulie—August 1943.
Claviaturi. Caiet de poezie. Brașov. Anul II, Nr. 4. 1943.
Cele Trei Crișuri. București. Iulie—August 1943.
Satul. București. Iulie—August 1943.
Carpații. Sibiu. 15 August 1943.
Ogorul Școalei. Turda. Iunie 1943.
Graiul Românesc. Timișoara. 15 August, 8 Septembrie 1943.
Transilvania. Sibiu. Iulie—August 1943.
Dreptul. București. Anul 70, Ianuarie—Decembrie 1942. Număr festiv.
Revista Științifică a liceului Institutului Român din Sofia. Anul II. Nr. 3.
Gândirea. București. August—Septembrie 1943.
Cetatea Moldovei. Iași. August—Septembrie 1943.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL III, Nr. 8.

Octombrie 1943.

SUMARUL

George Popa : Trei umbre, noaptea (versuri)	Pag. 277
Ion Agârbiceanu : Scrisul în slujba națiunii	" 278
Dominic Stanca : Scrum ; Cântec (versuri)	" 283
Zorica Lațcu : Către Melampus ; Filă din Acaftist (poeme) . .	" 284
E. Ar. Zaharia : Prietenia (versuri)	" 285
Alexandru Ceușianu : Femea (nuvelă)	" 286
Delia Crăciun : Ziua patimilor (versuri)	" 290
G. Georgescu : În gol ; Poemul fără flăcări ; Parodie (poezii) .	" 291
Virgil Petrișin : Poveste cu doi morți (nuvelă ; urmare și sfârșit)	" 292
Alex. Jebeleanu : Noaptea pe front (versuri)	" 298
Pimen Constantinescu : Giulio Bertoni și România	" 299
Gheorghe Bona : Ulianovka (versuri)	" 301

TEXTE, SCRISORI ȘI AMINTIRI

Gh. Tulbure : Din corespondența lui Duiliu Zamfirescu	" 302

GÂND ȘI FAPTĂ

G. C. Nicolescu : Traduceri din literatura română (Caragiale, Sadoveanu)	" 306

CRONICI

Olimpiu Boitoș : Poezia lui Emil Giurgiuca (Note pe marginea volumului „Dincolo de pădure”)	" 309
Vasile Glonea : Din proza nouă (V. Beneș, Semn rău)	" 312
Grigore Popa : D. D. Roșca : Linii și Figuri	" 313

INSEMNĂRI ȘI RECENZII

Lucian Bologa, Elevul conducător (Nicolae Albu) ; Valoarea etică a științei (Olimpiu Boitoș).	

EXEMPLARUL LEI 60.—

